

**ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE DIN MOLDOVA
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE**

Cu titlu de manuscris
CZU: 316.346.32-053.9:304.2(043.3)

HEGHEA ECATERINA

**POLITICI MANAGERIALE
DE DIMINUARE A EXCLUZIUNII SOCIALE
A PERSOANELOR VÂRSTNICE**

**521.03 – ECONOMIE ȘI MANAGEMENT ÎN DOMENIUL
DE ACTIVITATE**

Rezumatul tezei de doctor în științe economice

CHIȘINĂU, 2024

Teza a fost elaborată în cadrul Secției Cercetări Sociale și Nivelul de Trai
Institutul Național de Cercetări Economice,
Academia de Studii Economice din Moldova

Conducător științific:

ROJCO Anatolii, doctor în științe economice, conferențiar cercetător

Referenți oficiali:

BÎRCĂ Alic, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar

LIVIȚCHI Oxana, doctor în științe economice, conferențiar universitar

Componența consiliului științific specializat:

STRATAN Alexandru, *președinte*, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar, membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei

TIMUȘ Angela, *secretar științific*, doctor în științe economice, conferențiar cercetător

GAGAUZ Olga, doctor habilitat în sociologie, conferențiar cercetător

VACULOVSKI Dorin, doctor în științe economice, conferențiar universitar

TROFIMOV Victoria, doctor în științe economice, profesor universitar

CIOBANU Ghenadie, doctor în științe economice, conferențiar universitar

Susținerea va avea loc la 30.05.2024, ora 13:00 în ședința Consiliului științific specializat D 521.03-24-12 din cadrul Academiei de Studii Economice din Moldova (ASEM), pe adresa MD-2005, mun. Chișinău, str. Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni 61, Sala Senatului.

Teza de doctor și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca științifică ASEM, Biblioteca Republicană Tehnico-Științifică și pe pagina web a ANACEC (www.cnaa.md) și www.ince.md.

Rezumatul a fost expedit la 26 aprilie 2024

Secretar științific al Consiliului științific specializat,

TIMUȘ Angela,

doctor în științe economice, conferențiar cercetător

Conducător științific,

ROJCO Anatolii,

doctor în științe economice, conferențiar cercetător

Autor

HEGHEA Ecaterina

CUPRINS

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII.....	4
CONȚINUTUL TEZEI	8
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	24
BIBLIOGRAFIE.....	27
LISTA LUCRĂRILOR PUBLICATE LA TEMA TEZEI	29
ADNOTARE.....	31

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei abordate. În ultimele decenii, țara noastră se confruntă cu probleme deosebit de acute, care sunt rezultatul schimbărilor demografice și sociale negative. Una dintre aceste probleme este excluziunea socială a persoanelor vârstnice, care este intensificată de îmbătrânirea populației Republicii Moldova.

În Republica Moldova, coeficientul de îmbătrânire a populației este într-o creștere permanentă, fiind la un nivel înalt de îmbătrânire demografică (constituind 23,8% la începutul anului 2023).

Potrivit prognozelor Centrului de Cercetări Demografice al Institutului Național de Cercetări Economice [9, pp. 125-133] populația Republicii Moldova se va micșora către anul 2040 până la 1754,6 mii pers. Schimbările în structura populației vor avea consecințe economice și sociale importante: astfel, populația de 65 de ani și peste va crește de la 14,2% până la 24,4%, în timp ce ponderea populației tinere în vârstă de 0-19 ani va scădea de la 23,9%, în 2019, până la 17,6% – în anul 2040. Mai mult, în următoarele decenii, îmbătrânirea populației va lua amploare, ponderea populației de 60 de ani și peste va crește de la 21,3% până la 32,3%. Ponderea persoanelor în vârstă de 70 de ani și peste, în totalul populației, se va dubla și va ajunge la 17,2%. Totodată, în condițiile reducerii continue a numărului populației se prognozează „că, urmare a migrației externe și a sporului natural negativ, către anul 2030 ponderea populației de 60 ani și peste va constitui circa 28%, iar în anul 2040 peste 31%. Se prognozează și dublarea ponderii persoanelor de 70 de ani (de la 8% până la 17,2%)” [4, p. 6].

Îmbătrânirea populației este o provocare majoră pentru viitorul Republicii Moldova, întrucât crește povara economică asupra populației de vârstă aptă de muncă, de aceea, problema diminuării excluziunii persoanelor vârstnice în activitatea economică, creșterea nivelului de ocupare a persoanelor vârstnice și sporirea accesului pe piața muncii pentru aceste persoane, creșterea nivelului de bunăstare a lor este una majoră și necesită o abordare economică și managerială multidimensională.

Un factor important al implementării „Planului de acțiuni privind implementarea principiului îmbătrânirii active, 2018-2021” și evaluării progresului înregistrat în țară după adoptarea „Planului Internațional de Acțiuni de la Madrid privind Îmbătrânirea MIPAA/RIS în Republica Moldova” este diminuarea excluziunii sociale a persoanelor vârstnice, prin crearea condițiilor pentru îmbătrânirea activă și a posibilităților de a munci, de a studia și de a se perfecționa, ținând cont de dorința și capacitățile acestei categorii de persoane.

În anul 2012, în contextul Anului European al Îmbătrânirii Active și al Solidarității Intergeneraționale, Comisia Europeană și Comisia Economică a Organizației Națiunilor Unite pentru Europa (UNECE) au dezvoltat conceptul de Indice al Îmbătrânirii Active, definind că „Îmbătrânirea activă se referă la situația când populația, pe măsura îmbătrânirii, continuă să participe în câmpul muncii, precum și să desfășoare alte activități productive neplătite (precum activități casnice, de întreținere a membrilor familiei și voluntariat) și să trăiască sănătos, independent și să aibă o viață sigură” [14, p. 384]. Prima estimare a acestui indicator în Republica Moldova a fost făcută în anul 2016 (27,1 puncte), iar următoarea în 2020 – 28,6 din 100 de puncte posibile (indicator integral, 4 domenii: ocuparea pe piața muncii – rata de ocupare 55-59, 60-64, 66-69 și 70-74 ani; participare în societate; viață independentă, sănătoasă și în condiții de siguranță; capacitate și mediu favorabil pentru îmbătrânirea activă). Calculul acestui indicator se efectuează pentru populația în vârstă de 55 de ani și peste, deoarece cele mai mari probleme sunt asociate cu realizarea potențialului

persoanelor în vârstă de 55 de ani și peste prin integrarea pe piața forței de muncă – doar un sfert sunt ocupați (24,4 puncte), domeniul asigurării unui stil de viață independent, sănătos și sigur constituie jumătate din persoanele vârstnice (53,8 puncte).

În pofida dinamicii pozitive a indicatorilor în anul 2020 comparativ cu 2016, Republica Moldova rămâne la un nivel mai scăzut în raport cu valoarea țintă a Indicelui (57,5 puncte), propusă țărilor în contextul adaptării la schimbările demografice, precum și în comparație cu UE, unde valoarea medie a Indicelui este de 36,8 puncte (în Moldova – 28,6 puncte).

Problema integrării sociale a persoanelor vârstnice în contextul îmbătrânirii populației, precum și prezența unor factori de „excluziune socială” a persoanelor vârstnice din viața socială, scăderea nivelului de bunăstare și insuficiența asistenței sociale acordate acestora atât din partea societății, cât și din partea statului, reprezintă o problemă serioasă pentru Republica Moldova și o temă importantă și relevantă pentru cercetarea științifică. O persoană vârstnică se confruntă cu o varietate de restricții în activitatea socială, în urma cărora există un număr mare de condiții prealabile pentru a-l exclude din viața socială. În lipsa unei politici eficace de implicare a populației vârstnice apte de muncă în sferele activității economice și sociale, societatea modernă pierde lucrători cu experiență din cauza faptului că o persoană în vârstă înaintată nu își poate realiza capacitățile profesionale.

Gradul de studiere a temei cercetate. Problema excluziunii este discutată foarte activ în domeniul științelor economice, sociologice, psihologice. Totodată, aspectele economice și manageriale sunt fragmentar studiate.

Excluziunea socială ca manifestare a factorilor economici a fost cercetată de Paugam S., Power A., Borodkin F.; Abrahamson P. considera că excluziunea socială se concentrează pe lipsa drepturilor individului din cauza discriminării diferitelor instituții din societate; ca încălcare a normelor juridice, excluziunea socială a fost cercetată de Borodkin F.; ca imposibilitate sau incapacitate de a beneficia de drepturi excluziunea socială a fost cercetată de Demyanov E.; excluziunea socială ca destrămare a relațiilor sociale a fost cercetată de Tihonova N.

Abordarea regională în cazul acestui fenomen a fost elaborată de Power A.; aspectele psihologice ale excluziunii sociale au fost cercetate de Hutchison P., Abrams D. și Christian J. De excluziunea socială, drept fenomen complex în care se combină acțiunile mai multor factori se preocupau Power A., Borodkin F., Demyanov A., Tihonova N., Abrahamson P.

Cercetătorii români Ghența M. și Bobarnat E.S. studiază determinanții ai excluziunii sociale în rândul persoanelor vârstnice. Cercetătorul Stoiciu V. cercetează „Sărăcie și excluziune socială a vârstnicilor ocupați pe piața muncii”. După părerea lui L. Simion, „la baza excluziunii sociale a vârstnicilor sunt sărăcia și singurătatea, aflate într-o relație strânsă și care s-au amplificat în ultimii ani” [15].

Dintre cercetătorii naționali putem menționa Vremiș M., Craievschi-Toartă V., Rojco A., Cheianu-Andrei D., cu lucrarea „Abordări ale excluziunii sociale în Republica Moldova. Aspecte metodologice și analitice”, unde persoanele vârstnice sunt considerate ca fiind unul dintre principalele grupuri vulnerabile la excluziune socială din cauza particularităților de vârstă ale acestora. Egalitatea de șanse și excluziunea socială a persoanelor vârstnice sunt tratate de Salcuțan L. Aspectul excluderii sociale „ca factor de risc al sărăciei în Republica Moldova” este studiat de către Livîțchi O. Situația persoanelor vârstnice pe piața muncii este cercetată de către Bîrcă A.

Impactul tendințelor evoluțiilor demografice asupra pieței muncii din Republica Moldova, precum și abordarea demografică asupra sustenabilității sistemului de pensionare se regăsește în lucrările lui Vaculovschi D.

Metodologia cercetării științifice vizează utilizarea unor metode științifice generale de cercetare, în principal, acestea fiind: observarea empirică și analiza dinamică a realității, metoda monografică, inducția și deducția, comparația, analiza și sinteza, analiza statistică, analiza logică, analiza critică a materialelor; modelarea economico-matematică, metode de diagnosticare economice: comparația, gruparea, ilustrarea grafică și tabelară a materialelor studiate; metode specifice studiului: metode cantitative și calitative, inclusiv investigația prin anchetă etc.

Scopul studiului constă în cercetarea multidimensională a noțiunii de excluziune socială a persoanelor vârstnice și dezvoltarea acestui concept în urma analizei teoriilor existente și a situației reale în domeniu dat, fundamentarea unui concept de strategie managerială care ar permite diminuarea excluziunii sociale și elaborarea recomandărilor de îmbunătățire a politicilor manageriale în domeniu.

Ipoteza de cercetare:

- Există posibilitatea optimizării metodelor manageriale de diminuare a excluziunii sociale a persoanelor vârstnice.

- Sporirea eficienței politicilor sociale și a metodelor manageriale de diminuare a excluziunii sociale a persoanelor vârstnice prin înlăturarea restricțiilor la accesul la activitatea economică, la serviciile de educație continuă, sociale și medicale.

Obiectivele tezei:

- Identificarea conceptelor teoretice asociate fenomenului excluziunii sociale, formularea noțiunii optimale și definirea conceptului de excluziune socială, având în vedere specificul situației social-economice din Republica Moldova;

- Evaluarea situației social-economice a persoanelor vârstnice din Republica Moldova;

- Elaborarea mecanismului de evidențiere a riscurilor excluziunii sociale a persoanelor vârstnice;

- Evidențierea trăsăturilor specifice situației persoanelor vârstnice, care contribuie la excluziunea socială a acestora;

- Evaluarea factorilor de impact asupra excluziunii sociale a persoanelor vârstnice în baza unui model econometric;

- Argumentarea modelului și strategiei manageriale de diminuare a excluziunii sociale;

- Elaborarea recomandărilor de politici manageriale de diminuare a excluziunii sociale.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării:

- Dezvoltarea și fundamentarea științifică de către autor a noțiunii de excluziune socială a persoanelor vârstnice.

- Elaborarea instrumentarului de analiză a fenomenului excluziunii sociale, în special a modelului econometric care permite de a urmări efectele politicilor asupra fenomenului în cauză.

- Elaborarea conceptului de strategie managerială privind diminuarea excluziunii sociale a persoanelor vârstnice.

- Determinarea unui sistem de factori care stabilește excluziunea socială a persoanelor vârstnice, în baza unei cercetări empirice (investigației prin anchetă).

- Elaborarea recomandărilor care ar contribui la diminuarea excluziunii sociale a persoanelor vârstnice în Republica Moldova.

Principalele rezultate științifice obținute: A fost argumentat și elaborat conceptul extins al excluziunii sociale a persoanelor vârstnice; au fost identificate particularitățile excluziunii sociale a persoanelor vârstnice din Republica Moldova; au fost identificați factorii care influențează acest fenomen și stabilit impactul factorilor medico-sociali,

psihologici, economici, legislativi, educaționali, familiali asupra excluziunii sociale a persoanelor vârstnice; a fost elaborat modelul-tip (concept) managerial de politici în vederea diminuării excluziunii sociale a persoanelor vârstnice; au fost elaborate recomandări de politici manageriale de diminuare a excluziunii sociale a persoanelor vârstnice.

Semnificația teoretică și practică a lucrării. Lucrarea în cauză are atât caracter teoretic, cât și practic. *Semnificația teoretică* a rezultatelor cercetării constă în aprofundarea și extinderea posibilităților științifice de cercetare a specificului situației social-economice a persoanelor vârstnice, ceea ce permite de a studia particularitățile excluziunii sociale a persoanelor vârstnice, precum și dezvoltarea conceptului extins al excluziunii sociale. Rezultatele lucrării pot deveni suport pentru studierea ulterioară a problemelor de interacțiune a persoanelor vârstnice cu ceilalți membri ai societății, precum și pot fi utile în realizarea diferitor programe de stat privind diminuarea excluziunii sociale a acestei categorii de populație, prin angajarea în câmpul muncii a persoanelor vârstnice și educația continuă a acestora.

Semnificația practică constă în elaborarea instrumentarului de analiză a excluziunii sociale a persoanelor vârstnice utilizând metoda matematico-statistică și 2 chestionare pentru 2 categorii ale persoanelor vârstnice în funcție de participarea în activitatea economică și a strategiei manageriale de diminuare a excluziunii sociale a persoanelor vârstnice. Rezultatele obținute pot fi utilizate ca o argumentare științifică la elaborarea programelor specializate de diminuare a excluziunii sociale și sporire a incluziunii persoanelor vârstnice, precum și pot servi drept suport didactic pentru perfecționarea și completarea cursului „Management în sfera socială”.

Aprobarea rezultatelor științifice. Rezultatele cercetării au fost prezentate în cadrul meselor rotunde, workshop-urilor, precum și publicate în materialele conferințelor și simpoziunilor internaționale și celor naționale cu participare internațională și naționale, în reviste de profil recenzate. Cercetarea excluziunii sociale a persoanelor vârstnice în baza elaborării de către autor a chestionarului pentru categoria persoanelor vârstnice economic active a fost înaintată și câștigată la concursul pentru Bursa Federației Mondiale a Savanților, precum și aprobată de către Federația în cauză.

Cercetarea a fost efectuată în cadrul Proiectului științific pentru perioada 2020-2023, înregistrat în Registrul de stat al proiectelor în domeniul științei și inovării al Republicii Moldova cu codul 20.80009.0807.29 Proiect Program de Stat „Perfecționarea mecanismelor de aplicare a instrumentelor inovaționale orientate spre creșterea durabilă a bunăstării populației Republicii Moldova”. Rezultatele obținute au fost prezentate și aprobate în cadrul susținerii raportului pe tema sus-numită de către Academia de Științe a Moldovei. Precum și în proiectele anterioare din cadrul activității de cercetare efectuate în Institutul Național de Cercetări Economice. Implementarea rezultatelor științifice este confirmată prin certificatele de implementare.

Sumarul capitolelor tezei. Teza de doctor cuprinde: introducere, 3 capitole, concluzii și recomandări, bibliografie. Lucrarea este prezentată pe 141 de pagini de text de bază, conține 42 de figuri, 21 tabele, 7 anexe și 176 de surse bibliografice.

Cuvinte-cheie: activitatea economică, diminuarea excluziunii sociale, educația continuă, îmbătrânirea activă, metodologia de cercetare, metode de cercetare, pensie, persoanele vârstnice, politici manageriale, serviciile medicale și sociale, strategia managerială.

CONȚINUTUL TEZEI

Capitolul 1 „Abordările teoretico-metodologice de cercetare a excluziunii sociale a persoanelor vârstnice” conține o analiză a conceptelor existente ale excluziunii sociale, examinarea abordărilor de cercetare a acestora, relevă diferența și asemănarea cu concepte precum sărăcia, marginalizarea, deprivarea etc., ceea ce permite de a defini o abordare integrativă ca fundamentală în cercetarea fenomenului multidimensional al excluziunii sociale a persoanelor vârstnice. A fost studiat detaliat conceptul de îmbătrânire activă, și anume promovarea ocupării persoanelor vârstnice pe piața muncii în contextul acestui fenomen. A fost examinată experiența mondială privind ocuparea persoanelor vârstnice pe piața muncii și posibilitatea utilizării acestora în Republica Moldova.

Originile teoriei excluziunii sociale a persoanelor vârstnice pot fi găsite în lucrările lui Hipocrate, Platon, Epicur, Aristotel, Seneca, Cicero și alții. Astăzi, problema este discutată foarte activ în domeniul științelor economice, sociologice, psihologice.

Paugam S., Power A., Borodkin F. au cercetat excluziunea socială ca manifestare a factorilor economici; Abrahamson P. consideră drept excluziune lipsirea individului de drepturi din cauza discriminării.

Excluziunea socială de asemenea a fost cercetată prin prisma regională. Astfel, abordarea regională a acestui fenomen a fost elaborată de Power A. Cercetătorii Borodkin F., Hutchison, P., Abrams, D., Christian, J. au pus accentul pe studierea aspectelor psihologice ale excluziunii sociale. Unii cercetători (Power A., Borodkin F., Demyanov A., Tihonova N., Abrahamson P.) consideră excluziunea socială drept un fenomen complex, în care se combină acțiunile mai multor factori.

În lucrările acestor autori este analizat conceptul de „excluziune socială”, sunt evidențiate cele mai esențiale caracteristici ale excluziunii sociale din societate ca proces și ca stare, este justificată relația excluziunii sociale cu fenomene precum sărăcia și inegalitatea; sunt discutate abordările de cercetare a problemei în cauză.

Actualmente conceptul de excluziune socială este înțeles și utilizat de către specialiști în moduri diferite. Pentru unii, excluziunea este, în primul rând, rezultatul sărăciei. Alții o văd într-un mod mai extins, ca deprivare multiplă și o echivalează cu participarea socială insuficientă și inadecvată, cu neintegrarea socială și, în unele cazuri, cu incapacitatea unei persoane sau categorii de persoane de a acționa fără a primi ajutor.

Elementul-cheie al excluziunii constă în incapacitatea de a participa la diferite aspecte ale vieții sociale, cum ar fi *încadrarea în câmpul muncii, accesul la serviciile publice, la viață politică*, precum și forme diverse de discriminare, mergând până la izolarea fizică. Al doilea punct de vedere consideră că excluziunea socială nu este altceva decât termen la modă prin care se discută despre sărăcie.

Excluziunea socială nu are o definiție universală. Evaluarea excluziunii sociale se bazează în principal pe două abordări care s-au dezvoltat în tradiția sociologică occidentală: *discriminatorie și deprivativă*. Prima abordare interpretează excluziunea socială în sensul larg al cuvântului, la nivel macro. *Abordarea deprivativă* (evaluarea sărăciei prin privațiunile trăite) examinează excluziunea socială în sensul restrâns al cuvântului, la nivel micro. În cadrul acestei abordări, este analizat specificul situației persoanelor excluse, situațiile vitale ale acestora, posibilitatea participării sociale și personale în comparație cu alți membri ai societății. Se subliniază că excluderea se datorează lipsei de resurse. Deprivarea este înțeleasă ca un nivel insuficient de satisfacție a nevoilor individului.

În circuitul științific se resimte lipsa lucrărilor cu o analiză complexă a fenomenului excluziunii sociale. Cercetările existente consideră excluziunea socială și manifestarea sa

într-un cadru destul de restrâns, limitându-se la un oarecare domeniu de manifestare a excluziunii sociale, în timp ce excluziunea socială este un proces complex care se manifestă și se reflectă în toate domeniile vieții. Limitarea studierii excluziunii sociale la un singur domeniu înseamnă că nu sunt luate în considerare multe fenomene sociale care influențează excluziunea socială, precum și o serie de factori ai excluziunii sociale.

Opiniile diferite se datorează mediului cercetat, nivelului de dezvoltare și potențialului economic al țării, nivelului de cultură și dezvoltare socială. Totodată, societatea este în continuă dezvoltare, astfel termenul de „excluziune socială” adaugă diferite noi fațete și conotații definitorii (dimensiuni).

Principalele forme de manifestare a excluziunii sociale sunt:

1. *Insuficiența veniturilor* – o situație clasică de sărăcie, incapacitate de a se alimenta și de a se asigura cu minimumul necesar pentru un trai confortabil.

2. *Accesul limitat la serviciile sociale de stat.* În prezent, serviciile sociale nu se acordă sau se acordă insuficient din subfinanțarea serviciilor sociale; populația nu este suficient de informată cu privire la serviciile sociale; pretențiile la serviciile sociale nu corespund tuturor criteriilor de acordare a asistenței sociale.

3. *Accesul limitat la serviciile medicale:* distanțe mari de parcurs până la policlینici/spitale, în special pentru persoanele vârstnice din mediul rural, nu toate serviciile medicale necesare persoanelor vârstnice sunt acoperite de polița de asigurare obligatorie de asistență medicală.

4. *Accesul redus la bunuri și servicii.* Venitul disponibil nu este suficient pentru a menține o anumită poziție în societate prin consumul de bunuri și servicii.

Trăsăturile distinctive ale excluziunii sociale a persoanelor vârstnice pot fi reprezentate:

Figura 1. Trăsăturile distinctive ale excluziunii sociale a persoanelor vârstnice

Sursa: Elaborată de autor.

În literatura autohtonă studierea excluziunii sociale se află la etapa intermediară și deseori este studiată prin prisma altor fenomene înrudite, precum coeziunea și incluziunea socială, sărăcia, îmbătrânirea demografică, securitatea economică, protecția socială a persoanelor vârstnice, piața muncii, bunăstarea etc.

Fenomenul excluziunii sociale a fost investigat în lucrările semnate de Vremiș M., Toartă V., Rojco A., Cheianu-Andrei D. [17], oferind un set de indicatori de măsurare a excluziunii sociale în Republica Moldova; Onofrei A. „Vârstnicii, sărăcia și excluziunea socială” [10]; Potoroacă M. „Populația vârstnică în contextul constituirii clasei de mijloc din Republica Moldova” [11].

În documentul Comisiei Economice a Organizației Națiunilor Unite pentru Europa „Approaches to Measuring Social Exclusion” din anul 2022 [16, p.1, 59] este menționat că „excluziunea socială este un concept larg pentru care nu există o definiție precisă sau general

acceptată”, fiind „măsurată și definită în moduri diferite în funcție de diferite contexte sociale”.

Reieșind din cele expuse, putem conchide că nu există o definiție unică pentru conceptul general de excluziune socială.

În cercetarea de față, autorul (Heghea E.) a precizat și completat noțiunea de excluziune socială a persoanelor vârstnice:

Excluziunea socială reprezintă un proces de formare a excluderii sociale ca urmare a acțiunii unui șir de factori externi și interni (lipsa mijloacelor bănești, evitarea angajării persoanelor în vârstă pre-pensionară și pensionară, reducerea oportunităților la educație, instruirea profesională, limitarea sau refuzarea accesului la asistență medicală și socială), manifestată prin ruperea legăturilor sociale, refuzul de a participa la diverse tipuri de interacțiune socială și de a folosi mecanismele de integrare socială, conducând la punctul său extrem la izolarea socială a individului.

Îmbătrânirea populației este un proces global, practic în fiecare țară se observă creșterea numărului și ponderii persoanelor vârstnice în numărul total al populației. Îmbătrânirea populației a devenit una dintre problemele stringente ale societății moderne, care necesită transformarea politicii sociale.

Îmbătrânirea și excluziunea socială se intersectează de-a lungul vieții. Cercetătorii se concentrează adesea pe excluziunea socială atunci când oamenii părăsesc piața forței de muncă și devin pensionari. Cu toate acestea, înțelegerea relației dintre îmbătrânire și excluziune socială poate dezvălui principalele obstacole cu care se confruntă populația vârstnică [18].

La momentul actual, cadrul legislativ din Republica Moldova privind problemele excluziunii sociale a persoanelor vârstnice, inclusiv în domeniul asistenței sociale și medicale, asigurarea cu pensii, ocuparea persoanelor vârstnice etc. este imperfect și nu soluționează integral problemele acestei categorii de persoane și riscul acestora de a fi excluse social. Astfel, cadrul legislativ și normativ privind ocuparea forței de muncă existent ne permite de a concluziona că în Republica Moldova practic nu există politici speciale care ar stimula angajarea persoanelor vârstnice, inclusiv are loc și discriminarea după vârstă în relațiile de muncă. Legislația actuală privind pensiile fiind imperfectă, generează venituri mici pentru pensionari. Existența posibilității de pensie anticipată pentru o carieră lungă, precum și pentru unele categorii de lucrători reduce oferta forței de muncă în vârstă înaintată, iar restricțiile față de angajarea persoanelor vârstnice impun persoanele vârstnice să caute locuri de muncă în sectorul informal, precum și neconforme cu calificarea profesională a acestora.

Excluziunea socială vizează mai multe domenii ale vieții persoanelor vârstnice. Cu toate acestea, cel mai des persoanele vârstnice se confruntă cu excluziunea socială cauzată de lipsa mijloacelor bănești. O modalitate de diminuare a acesteia ar fi continuarea activității economice care, la rândul său, necesită educație continuă, ca lucrătorii vârstnici să rămână competitivi pe piața muncii.

Studierea experienței țărilor străine a permis de a evidenția posibilitățile de utilizare a acesteia în unele domenii principale, care se referă la diminuarea riscului excluziunii sociale a persoanelor vârstnice. Având în vedere că cea mai importantă problemă este cea a participării în activitatea economică, putem menționa exemplul Japoniei, care ar putea servi drept un model demn de urmat în acest sens: crearea unei agenții speciale pentru angajarea persoanelor vârstnice, ceea ce va contribui considerabil la angajarea acestora. De asemenea, după modelul Marii Britanii, propagarea și promovarea educației persoanelor vârstnice va

spori în mod semnificativ șansele de angajare a acestei categorii de populație. La fel, o importanță majoră constă în adoptarea unei legislații antidiscriminatorii în angajarea persoanelor vârstnice conform modelului țărilor UE.

Caracterul interdisciplinar al lucrării a determinat necesitatea utilizării conceptelor teoretice din domeniul sociologiei și demografiei (îmbătrânirea activă a populației, deprivare, sărăcie, discriminare etc.), ceea ce a extins semnificativ posibilitățile de interpretare a unor probleme specifice legate de excluziunea socială în condițiile îmbătrânirii populației Republicii Moldova.

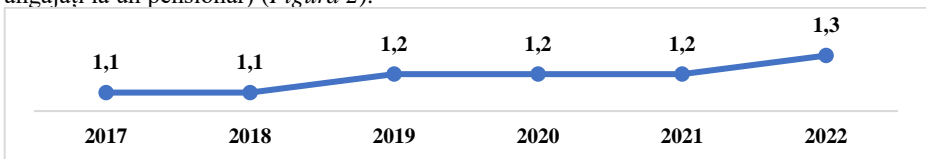
Al doilea capitol – „Evaluarea excluziunii sociale a persoanelor vârstnice din Republica Moldova” – este consacrat studierii situației social-economice a populației vârstnice din Republica Moldova, analizei aspectelor metodologice și metodice de cercetare a factorilor excluziunii sociale a persoanelor vârstnice, precum și evaluării factorilor de impact asupra excluziunii sociale a persoanelor vârstnice.

Pentru a studia fenomenul excluziunii sociale a persoanelor vârstnice, este necesar de a confirma starea excluziunii sociale a acestui grup de cetățeni, inclusiv dacă starea lor social-economică și psiho-emoțională necesită o atenție specială, precum și persoanele vârstnice ca grup social au trăsături specifice care îi deosebesc de alte grupuri sociale.

În Republica Moldova procesul de îmbătrânire are caracterul ireversibil, coeficientul de îmbătrânire a populației este într-o creștere permanentă și la 01.01.2023 a atins nivelul înalt sau 23,8%, majorându-se cu 3,8 puncte procentuale comparativ cu începutul anului 2018. Coeficientul îmbătrânirii populației se diferențiază și în dependență de sex, astfel coeficientul pentru femei (27,1%) la începutul anului 2023 a fost cu 7,0 p.p. mai înalt față de cel al bărbaților (20,1%).

La 1 ianuarie 2023 numărul total al pensionarilor a constituit 675,7 mii de persoane, dintre care 526 de mii (77,9% din totalul pensionarilor) erau pensionari pentru limită de vârstă. Datorită ponderii mai mari în numărul populației vârstnice și diferenței de longevitate dintre femei și bărbați, femeile au constituit 68,2% în numărul total de pensionari pentru limită de vârstă [3]. Procesul neconținut de creștere treptată a vârstei de pensionare a coincis cu o scădere a numărului de femei în vârstele de pensionare stabilite.

Raportul dintre numărul de pensionari și efectivul total al populației caracterizează doar condițiile generale în baza cărora funcționează sistemul de pensii din țară. Cea mai completă idee a gradului de stabilitate a sistemului de pensii bazat pe principiul solidarității este dată de raportul potențial de sprijin al pensionarilor, calculat ca *raport dintre numărul populației ocupate în economie și numărul de pensionari*. Cu cât este mai mare numărul persoanelor angajate în câmpul muncii, iar numărul pensionarilor este mai mic, cu atât este mai înaltă stabilitatea financiară a sistemului de pensii. În Republica Moldova presiunea asupra sistemului de pensii este enormă. Astfel, în ultimii ani rata poverii de pensionare era de 1,2 angajați la un pensionar (în anii 2019-2021), crescând nesemnificativ în anul 2022 (1,3 angajați la un pensionar) (Figura 2).

Figura 2. Rata poverii de pensionare, 2017-2022

Sursa: Elaborată în baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova [2].

Totuși, raportul numărului persoanelor asigurate la 100 de pensionari nu oferă o imagine completă a stabilității funcționării sistemului de pensii. Aceasta se datorează faptului că populația ocupată include atât angajați, cât și persoane care desfășoară activitate individuală (persoane fizice – proprietari și chiriași de terenuri agricole, întreprinzători individuali, avocați, notari, deținători de patente de întreprinzători), o parte semnificativă dintre care lucrează în condițiile angajării informale (în anul 2022 numărul persoanelor ocupate informal a fost de 189,5 mii de persoane, sau 22,0% din totalul angajaților). Lucrătorii angajați în mod informal fie nu participă la finanțarea sistemului de pensii, fie plătesc contribuțiile de asigurări doar dintr-o parte a câștigului lor.

Prin urmare, este rațional să se țină cont doar de acei angajați, care sunt asigurați în sistemul asigurărilor sociale de stat. Anume ei achită contribuțiile individuale de asigurări, iar în favoarea unora dintre ei (angajați) angajatorii plătesc contribuții de asigurări la bugetul asigurărilor sociale de stat. În acest sens, corelația persoanelor asigurate și pensionari se calculează ca raport dintre numărul de angajați asigurați și numărul de pensionari [12].

În Republica Moldova, numărul angajaților asigurați în perioada 2017-2019 creștea din an în an (pentru anii 2017-2019 această creștere a fost de 2,4%), însă în 2020-2022 această tendință s-a inversat (motivul principal fiind scăderea numărului de angajați). Pe fundalul scăderii numărului de pensionari (pentru 2017-2021 – cu 3,6%), aceasta a dus la o creștere a numărului de pensionari în raport cu numărul persoanelor asigurate în sistemul de asigurări sociale, inclusiv creșterea indicatorului menționat de la 126 de persoane în 2017 până la 130 de persoane în 2021 (*Tabelul 1*).

Tabelul 1. Corelația dintre persoane asigurate și pensionari, 2017-2022

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2022 în % față de 2017
Pensionari – total (la 1 ianuarie), mii pers.	711,7	716,0	703,9	696,0	686,3	674,9	94,8
Persoane asigurate în sistemul public de asigurări sociale, mii pers.	899,2	911,1	921,1	900,6	892,1	...	...
Raportul numărului persoanelor asigurate la 100 de pensionari, persoane	126	127	131	129	130	...	...
Persoane ocupate, mii pers.	800,2	794,1	872,4	834,2	843,4	862,3	107,8
Pensionari pentru limită de vârstă, mii pers.	531,8	533,0	526,7	524,5	522,8	520,9	98,0
Raportul dintre numărul persoanelor ocupate și numărul pensionarilor pentru limită de vârstă, persoane	1,5	1,5	1,7	1,6	1,6	1,7	110,0

Sursa: Calculat în baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova [1].

În categoria persoanelor asigurate sunt incluse și persoanele care plătesc cotele de asigurări sociale în baza contractului personal, în acest sens este oportun de a analiza raportul dintre persoanele ocupate și pensionarii pentru limită de vârstă. Astfel, putem constata că la un pensionar pentru limită de vârstă în 2022 revin 1,7 persoane ocupate.

Rezumând cele de mai sus, remarcăm prezența a cel puțin două grupe principale de motive care determină agravarea problemelor în funcționarea sistemului de pensii al Republicii Moldova. Prima dintre ele este de natură demografică și este asociată cu tendința

de îmbătrânire a populației și, ca urmare, cu o creștere a ponderii pensionarilor în populația țării. Această tendință demografică negativă reprezintă o provocare strategică pe termen lung pentru sistemul de pensii solidar al Republicii Moldova, contribuind la creșterea semnificativă a cheltuielilor pentru plata pensiilor. Al doilea grup de motive se referă la raportul dintre numărul plătitorilor contribuțiilor de asigurări și numărul pensionarilor.

Aceste motive împiedică dezvoltarea continuă a sistemelor de pensii bazate pe principiul solidarității între generații. Dacă populația îmbătrânește, iar creșterea economică nu este însoțită de o creștere a numărului de plătitori ai contribuțiilor de asigurări, apare problema insuficienței resurselor financiare pentru plata pensiilor viitorilor pensionari.

Rezultatele acestor tendințe nu au putut să nu afecteze nivelul asigurării cu pensii a populației Republicii Moldova.

Diferențierea veniturilor persoanelor vârstnice are loc după componența gospodăriei casnice. Așadar, situația gospodăriilor casnice în componența cărora intră persoanele vârstnice și alte persoane (având în vedere veniturile medii pe o persoană) a fost una mai bună decât cea a gospodăriilor casnice compuse doar din persoanele vârstnice.

Principala sursă de existență pentru gospodăriile formate doar din persoanele vârstnice sunt prestațiile sociale (66,6%). Datorită faptului că o parte din acestea erau economic activi, veniturile acestora constau și din alte surse de venit (activitățile salariale (14,4%) și activitatea individuală agricolă (8,3%)).

Principala sursă de venit a gospodăriilor mixte compuse din persoane vârstnice și alte persoane a fost activitatea salariale – 50,6%. La rândul lor, prestațiile sociale constituiau 24,3% din veniturile disponibile. Într-o măsură mai mare decât gospodăriile casnice formate doar din persoanele vârstnice (7,2%) de transferurile din afara țării depindeau gospodăriile casnice mixte (8,8%) [3].

Persoanele vârstnice se află în cea mai gravă situație: în anul 2022 nivelul sărăciei persoanelor cu vârsta de peste 60 de ani (43,9%) este de 1,4 ori mai înalt decât valoarea medie (31,1%) și de 1,9 ori mai înalt decât nivelul sărăciei persoanelor cu vârstă de 30-39 de ani (23,1%). Totodată, există o dependență clară a nivelului sărăciei de vârstă: în grupele de vârstă mică și medie: nivelul sărăciei scade de la 28,4% în grupa de vârstă 0-17 ani până la 23,1% în grupa de vârstă 30-39 de ani. După atingerea vârstei de 40 de ani, nivelul de sărăcie crește, iar după 50 de ani, acesta scade. Și doar la vârsta de 60 de ani și peste, sărăcia sporește brusc. În structura populației sărace pentru anul 2019, persoanele cu vârsta de peste 60 de ani ocupă cea mai mare pondere – 31,0%, ceea ce este de 3 ori mai mare decât ponderea persoanelor cu vârsta de 30-39 de ani (cu cel mai scăzut nivel de sărăcie) – 9,9%. În același timp, persoanele vârstnice reprezintă 21,3% din componența membrilor gospodăriilor casnice, ceea ce este de doar 1,6 ori mai mult decât ponderea persoanelor în vârstă de 30-39 de ani (13,0%). Astfel, fiecare a treia persoană în vârstă de peste 60 de ani este săracă, în timp ce doar fiecare a cincea persoană este în etate. Faptul dat indică nu numai la riscul sporit al persoanelor vârstnice de a cădea în sărăcie, ci și la prevalența semnificativă a acestora în rândul populației sărace [13].

Veniturile reduse și lipsa accesului la angajare nu sunt doar probleme economice, ci au impact profund asupra vieții sociale, culturale și chiar psihologice ale indivizilor. Excluziunea economică poate amplifica sentimentele de izolare și lipsă de valoare personală, înrăutățind coeziunea socială și împiedicând participarea activă în comunitate.

Astfel, putem conchide că situația social-economică a persoanelor vârstnice poate fi caracterizată ca fiind una vulnerabilă. Problemele sărăciei și accesul limitat la bunuri și servicii, analizate prin intermediul indicatorilor de excluziune socială, atestă vulnerabilitatea

persoanelor vârstnice. Rata sărăciei acestei categorii de populație este una dintre cele mai ridicate în comparație cu alte categorii defavorizate. Excluziunea socială a persoanelor vârstnice este generată de reducerea veniturilor către vârsta de pensionare, pensiile mici, lipsa altor resurse, înrăutățirea sănătății.

Cercetarea fenomenului excluziunii sociale a persoanelor vârstnice este de natură complexă – aparatul conceptual include definiții care sunt subiecte de studiu ale economiei, sociologiei, dreptului, filosofiei, psihologiei. Și, în același timp, trebuie de remarcat insuficiența dezvoltării subiectului în ceea ce privește prezentarea unui concept unic.

O abordare complexă a fenomenului excluziunii sociale combină principii de bază ale conceptelor economice, sociologice și psihologice. Teoriile economice moderne se bazează pe stabilirea unor interconexiuni între ocuparea forței de muncă, nivelului de trai și activitatea socială.

Excluziunea se manifestă cel mai des prin inaccesibilitatea la educație de calitate, la viață culturală și participare socială, menținerea contactelor sociale, incapacitatea de a-și planifica propria viață, de a obține un loc de muncă, de a avea o locuință decentă, de a obține asistență medicală necesară, de a oferi odihnă [21, pp. 40-41].

Ca factori principali ai excluziunii, cercetătorii identifică incapacitatea temporară sau permanentă, vârsta [20] și alte caracteristici asociate cu imposibilitatea unui individ de a desfășura activitate de muncă și, ca urmare, pierderea unei surse de trai [19, p. 23].

În procesul de cercetare au fost utilizate următoarele metode științifice generale de cercetare: observarea empirică și analiza dinamică a realității, metoda monografică, inducția și deducția, comparația, analiza și sinteza, analiza statistică, analiza logică, analiza critică a materialelor; metode de diagnosticare economice: modelarea economico-matematică, comparația, gruparea, ilustrarea grafică și tabelară a materialelor studiate; și metode specifice studiului: metodă descriptivă (investigația prin anchetă). Domeniul în care se realizează investigația prin anchetă este deosebit de vast, urmărindu-se determinarea opiniilor curente ale unui grup de populație specifică. Investigația prin anchetă se constituie astfel într-un instrument de cercetare cu o aplicabilitate largă [7].

În cadrul evaluării factorilor de impact asupra excluziunii sociale a persoanelor vârstnice a fost realizată *investigația prin anchetă* în rândul persoanelor vârstnice din Republica Moldova. În acest scop au fost elaborate 2 chestionare. Chestionarele directe au fost aplicate persoanelor vârstnice în mod individual, având posibilitatea de a face observații asupra acestora în timpul formulării răspunsurilor. Întrebările și răspunsurile propuse la acestea au fost elaborate pe baza realităților de astăzi.

În total, au fost interviuate 207 persoane vârstnice, dintre care 125 de pensionari inactivi și 82 – încadrați în câmpul muncii, ceea ce a permis de a analiza situația și starea excluziunii sociale, de a evalua factorii care influențează excluziunea socială a persoanelor vârstnice din Republica Moldova.

Sfera de cuprindere. În sfera de cuprindere a chestionarului intră toate persoanele cu domiciliul stabil în centrele de cercetare (urbane și rurale) selectate. Obiectul înregistrării fiind persoanele vârstnice la pensie încadrate și neîncadrate în câmpul muncii, și anume: femei în vârstă de la 58 de ani până la 75+ ani, bărbați de la 63 ani până la 75+ ani.

Obiectivele investigației prin anchetă. Chestionarul asupra excluziunii sociale a persoanelor vârstnice are ca obiectiv principal suplینirea datelor statistice existente utilizabile pentru caracterizarea excluziunii sociale a populației vârstnice pe piața forței de muncă și în viața cotidiană având scopul de a extinde baza de date pentru argumentarea politicilor sociale orientate spre protecția și îmbunătățirea nivelului de trai al persoanelor

vârstnice. Aceasta se realizează prin colectarea unor informații referitoare la diferite aspecte de viață a persoanelor vârstnice: starea de sănătate, starea materială înainte și după pensie, satisfacția de la locul de muncă, modalități de angajare în câmpul muncii după pensie, motivele care provoacă pensionarii să continue activitatea de muncă, evaluarea de către persoanele vârstnice a vieții lor etc.

Chestionarele elaborate au drept obiectiv de a depista factorii ce determină persoanele vârstnice să continue activitatea de muncă și după atingerea vârstei de pensionare conform legislației în vigoare sau din care motiv nu o pot face.

În cadrul cercetării menționate a fost efectuată anchetarea populației din diferite localități ale Republicii Moldova. Astfel, chestionarul a fost realizat în profilul oraș/sat.

Evaluarea nivelului excluziunii sociale a persoanelor vârstnice implică elaborarea unui model de dependență a situației materiale de factorii de impact ai excluziunii sociale. Pentru studiu a fost format un sistem de factori pe baza datelor investigației prin anchetă efectuate de autor, care este reprezentat în *Tabelul 2*. A fost formulată și testată ipoteza că există o interdependență dintre excluziunea socială și sistemul de factori. În calitate de variabilă dependentă este utilizată situația materială a persoanelor vârstnice (SIT).

Tabelul 2. Sistemul de factorii determinanți care caracterizează excluziunea socială a persoanelor vârstnice

Variabila exogenă	Factorii determinanți
AF	Afirmații expuse de pensionari referitor la încadrarea în câmpul muncii
DM	Domeniu de activitate (tipul activității economice)
ED	Nivelul de educație
EV	Cine vă oferă ajutorul în cazul necesității (rude, vecini, statul, posibilitățile proprii etc.)
MP	Mărimea pensiei pe care o primesc persoanele vârstnice
PR	Problemele cu care se confruntă persoanele vârstnice (insuficiența mijloacelor bănești pentru nevoile elementare, pentru odihnă, probleme de sănătate ș.a.)
PS	Mărimea suficientă a pensiei pentru satisfacerea nevoilor (după opinia respondenților)
RS	Reședința (oraș, sat)
SN	Starea de sănătate (evaluarea respondentului)
SX	Sexul (masculin, feminin)
SPR	Soluționarea problemelor persoanelor vârstnice (asistența din partea statului, beneficii în servicii medicale și alte servicii, ajutorul bănesc, etc.)
ST	Încadrat sau neîncadrat în câmpul muncii după pensionare
VPP	Veniul mediu lunar obținut înainte de pensionare
VRS	Vârsta

Sursa: Elaborat de autor.

A fost construit un model de regresie multifactorială și determinați coeficienții ecuației de regresie:

$$Y = \beta_0 + \beta_1 * X_1 + \beta_2 * X_2 + \beta_n * X_n \quad (1)$$

unde:

Y – variabila dependentă;

X – variabila independentă;

β – coeficientul de regresie.

Folosind metoda celor mai mici pătrate EVIEWS, modelul multifactorial a avut următoare expresie ceea ce caracterizează impactul factorilor determinanți asupra excluziunii sociale a persoanei vârstnice:

$$SIT = 1.38 - 0.15*RS - 0.14*SX + 0.03*VR + 0.10*ED + 0.011*DM + 0.221*VPP + 0.19*MP - 0.19*PR + 0.28*SN + 0.11*PS - 0.07*EV + 0.04*SPR - 0.11*ST + 0.09*AF \quad (2)$$

Pe fundalul excluderii variabilelor nesemnificative conform criteriilor testate stabilite de acest tip de modelare econometrică a fost obținut un model de regresie a excluziunii sociale a persoanelor vârstnice din Republica Moldova:

$$\text{SIT} = 1.57 + 0.09 \cdot \text{ED} + 0.21 \cdot \text{VPP} + 0.18 \cdot \text{MP} - 0.21 \cdot \text{PR} + 0.25 \cdot \text{SN} \quad (3)$$

Variabila obținută prin intermediul modelului menționat se compară cu indicatorii reflectați în scală de criterii ce determină nivelul de excluziune socială și în dependență de aceasta autoritățile responsabile în domeniu decid care politici trebuie de promovate pentru îmbunătățirea situației persoanelor vârstnice.

Modelul de regresie liniară multifactorială a excluziunii sociale a persoanelor vârstnice din Republica Moldova (ecuația 3) arată că mărirea pensiei pe care o primesc persoanele vârstnice, venitul mediu lunar obținut înainte de pensionare, nivelul de educație și starea de sănătate au un impact pozitiv asupra situației socioeconomice și nivelului de trai a persoanelor vârstnice, iar problemele cu care se confruntă persoanele vârstnice au un impact negativ. Astfel, putem concluziona că cu cât mai scăzut este nivelul educației, cuantumul venitului pre-pensionar și cuantumul pensiei și mai rea starea de sănătate a persoanei vârstnice, cu atât este mai mare probabilitatea de a fi expus la excluziune socială.

Evaluarea factorilor de impact asupra excluziunii sociale a persoanelor vârstnice din Republica Moldova efectuată în baza investigației prin anchetă pentru două categorii de persoane vârstnice: încadrate și neîncadrate în câmpul muncii, a demonstrat că mare parte a persoanelor vârstnice care continuă activitatea de muncă își au mediul de reședință în orașe (91,5%) și doar o parte foarte neînsemnată în sate (8,5%). Totodată, mare parte a persoanelor vârstnice care la atingerea vârstei de pensionare conform legislației în vigoare au încetat activitatea de muncă își au mediul de reședință în orașe (80,0%) și doar a cincea parte în sate (20,0%). Deși conform datelor statistice categoria de inactivitate „pensionar” în anul 2021 era reprezentată de o pondere mai mare în mediul rural – 65,8% (ponderea calculată pentru grupele de vârstă 55-64 ani și 65 ani și peste) [2].

Din totalul respondenților încadrați în câmpul muncii, femeile constituie cea mai mare pondere, constituind 74,4%. Cele mai însemnate grupe de vârstă pentru femeile care lucrează și după pensionare sunt: 58-60 de ani – 17,1%, 61-65 de ani – 24,4% și 66-70 de ani – 22,0% din totalul respondenți. Cei mai mulți bărbați care au loc de muncă după atingerea vârstei de pensionare conform legislației în vigoare sunt reprezentanții a două grupe de vârstă: 63-65 de ani – 9,8% și 66-70 de ani – 7,3% din totalul respondenți.

Inactivitatea persoanelor vârstnice poate fi determinată de multiple cauze. Principalul motiv al inactivității respondenților anchetei efectuate a fost nominalizat concedierea la atingerea vârstei de pensionare conform legislației în vigoare (53,2%). Un alt motiv destul de important a fost denumit starea rea de sănătate, care nu permite de a continua activitatea de muncă. Printre „alte” motive a fost specificată desființarea colhozului și lipsa dorinței de a continua activitatea de muncă și după atingerea vârstei de pensionare conform legislației în vigoare.

Deși printre cauzele inactivității a fost specificată și lipsa locurilor de muncă, și lipsa posibilității de angajare după specialitate, totuși 65,6% din totalul respondenților nu manifestă dorința de a continua activitatea de muncă.

În afară de acestea au fost menționați factorii privind înrăutățirea stării de sănătate (26,1%), în urmă îmbătrânirii ca un proces complex ce se caracterizează prin deteriorarea funcțiilor fiziologice, pierderii viabilității organismului, precum și calificarea necorespunzătoare și dificultatea de a însuși o nouă profesie pe măsura puterilor persoanelor vârstnice reprezintă un impediment în încadrarea în câmpul muncii (respectiv 6,5% și

4,3%). Printre alte motive ale neîncadrării în câmpul muncii după pensionare respondenții anchetei au numit motive familiale (și anume necesitatea de a îngriji nepoții – 4,4%). Lipsa locurilor de muncă în localitatea de reședință la fel nu contribuie la încadrarea în câmpul muncii – 8,8%.

Atingerea vârstei de pensionare se tratează în mod convențional drept o barieră „delicată” care nu înseamnă încetarea obligatorie a activității de muncă, dar care simbolizează anumite schimbări în statutul ocupațional și competitivitatea pe piața forței de muncă a persoanelor vârstnice. Analiza datelor obținute în cadrul cercetării efectuate a evidențiat principalele probleme cu care se confruntă persoanele vârstnice.

Astfel, potrivit opiniei respondenților, pentru menținerea unui nivel de trai decent al persoanelor vârstnice este necesară asistența acestora din partea statului. Aceasta poate fi exprimată nu numai sub formă de alocații. Este necesar de a utiliza metodele inovatoare de incluziune a persoanelor vârstnice în structura pieței muncii.

Per ansamblu, practic toți respondenții investigației prin anchetă își continuă activitatea de muncă din cauza situației lor financiare precare, datorată unei pensii mici, care nu poate satisface nici măcar nevoile elementare cotidiene. Totuși, în pofida tuturor măsurilor de diminuare a excluziunii sociale a persoanelor vârstnice, a celor propuse de autor și a celor real întreprinse de stat, este de menționat faptul că multe persoane vârstnice au expus doleanța ca statul să se implice mai mult, oferindu-le atât susținere financiară, sub formă de majorare a mărimii cuantumului pensiei, cât și asistență socială (prin garantarea serviciilor medicale gratuite și de calitate etc.). Astfel, garantând persoanelor vârstnice un mod de trai decent, nu vor fi impuse să continue activitatea de muncă după atingerea vârstei de pensionare (conform legislației în vigoare), doar dacă din propria plăcere.

Cei mai însemnați factori care determină excluziunea socială a persoanelor vârstnice neîncadrate în câmpul muncii sunt: vârsta, starea de sănătate, venituri insuficiente, încetarea activității de muncă.

Potrivit respondenților, vârsta este unul dintre principalii factori determinanți. După atingerea vârstei de pensionare conform legislației în vigoare, persoanele vârstnice își pierd locurile de muncă, devenind parțial înstrăinați (în acest caz, de pe piața muncii). Pentru a compensa pierderile și a ocupa timpul apărut, o persoană vârstnică are nevoie de resurse externe (de exemplu posibilitatea de a lucra într-un alt loc etc.) și interne (starea de sănătate, interesul, motivația). Nu fiecare persoană vârstnică poate găsi de sine stătător mecanismele de incluziune și domeniile unde s-ar putea implica. La întrebarea cum ar putea fi ameliorată situația persoanelor vârstnice din Republica Moldova, majoritatea respondenților au răspuns că este nevoie de implicare totală a statului prin majorarea pensiilor, îmbunătățirea sistemului de ocrotire a sănătății, ameliorarea condițiilor de trai a persoanelor vârstnice, pe drept considerând că au muncit suficient în viața lor și că trebuie de oferit drumul tinerilor specialiști.

Un factor important în excluziunea socială a persoanelor vârstnice, în opinia respondenților, este încetarea activității lor de muncă în legătură cu pensionarea, precum și concedierea persoanelor vârstnice de către angajatori.

După ieșirea la pensie, nivelul veniturilor persoanelor vârstnice scade în mod semnificativ, ceea ce duce persoana spre excluziune socială. Un alt factor important este starea de sănătate. În pofida majorării vârstei de pensionare, populația vârstnică din Republica Moldova resimte dificultăți la nivelul ocrotirii sănătății.

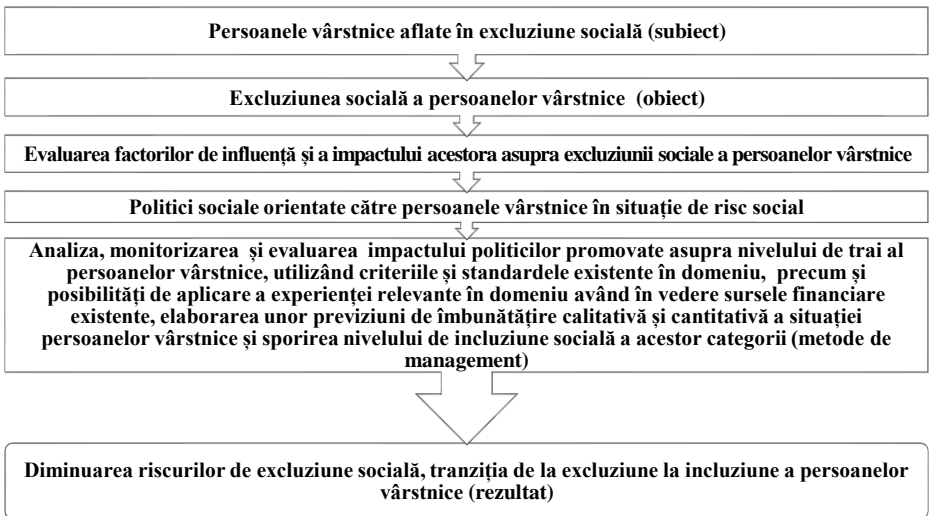
Reieșind din rezultatele investigației, factori ai excluziunii sociale care constituie provocări importante față de politica de stat sunt: promovarea cadrului de drept ce ar asigura drepturile persoanelor independent de vârstă, nivelul veniturilor, respectul față de

persoanele vârstnice în societate, continuarea activității de muncă, nivelul de trai decent, accesul la serviciile educaționale, medicale și sociale de calitate, participarea la activități socioculturale etc.

Al treilea capitol, „Gestiunea proceselor excluziunii sociale a persoanelor vârstnice din Republica Moldova”, prezintă modelul-tip de realizare a managementului de politici publice și strategia managerială de diminuare a excluziunii sociale a persoanelor vârstnice, inclusiv schema de rezolvare optimă a problemelor în domeniu prin metode de management eficient. A fost examinată educația continuă a persoanelor vârstnice ca factor al diminuării excluziunii sociale din activitatea social-economică.

Rezultatele obținute în urma analizei excluziunii sociale a persoanelor vârstnice din Republica Moldova au ridicat problema necesității schimbării situației actuale și a diminuării excluziunii sociale a acestora. În opinia noastră, diminuarea acestui fenomen este posibilă doar prin combinarea eforturilor persoanelor vârstnice, ale societății și autorităților publice.

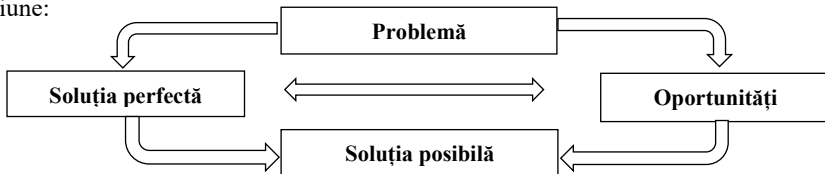
Impactul managerial asupra excluziunii sociale ar trebui să fie construit conform modelului elaborat de către autor și reflectat în *Figura 3*:

Figura 3. Modelul realizării managementului de politici publice privind diminuarea excluziunii sociale a persoanelor vârstnice

Sursa: Elaborată de autor

La elaborarea unei strategii de management, în opinia noastră, există două opțiuni de acțiune:

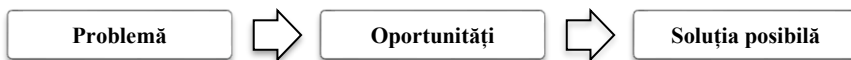

Figura 4. Schema de rezolvare optimă a problemelor de excluziune socială prin metode de management

Sursa: Elaborată de autor.

Descrierea problemei, descrierea situației dorite la care ar trebui să ducă politica managerială (soluția ideală a problemelor existente), precum și forțele și mijloacele disponibile care permit sau nu de a obține o soluție perfectă. Dacă soluția perfectă a politicii manageriale nu are joncțiune cu oportunități, atunci, reieșind din oportunitățile disponibile, este necesar de a dezvolta un scop final, către care trebuie să conducă politica managerială, cât mai aproape de soluția ideală.

A doua opțiune nu implică luarea în considerare a unei soluții perfecte și reiese doar din oportunitățile existente.

Figura 5. Schema de rezolvare neoptimală a problemelor de excluziune socială prin metode de management

Sursa: Elaborată de autor.

Impactul managerial asupra excluziunii sociale. La implementarea politicilor manageriale rolul principal și decisiv în conturarea obiectivelor naționale și regionale revine autorităților publice, care ar trebui să asigure interacțiunea cât dintre nivelul național și local, atât și toate tipurile de următoarele organizații: organizații/instituții de stat (autoritățile publice centrale și locale, instituțiile de acordare a serviciilor medicale, educaționale și sociale, de ocupare), organizațiile necomerciale, agenții economici cu diferite forme ale statutului juridic.

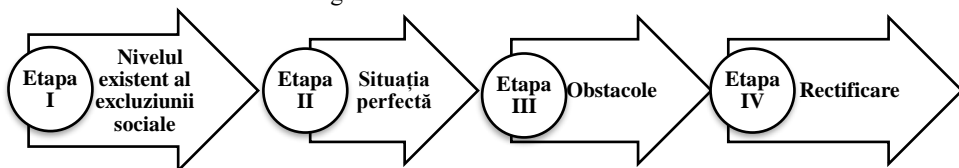
Fiecare dintre tipurile de organizații prezentate mai sus poate influența situația cu excluziunea socială a persoanelor vârstnice, atât pozitiv, cât și negativ.

În organizarea diminuării excluziunii sociale, principala acțiune și inițiativă managerială ar trebui să vină din partea autorităților administrației publice, în cooperare cu organizațiile existente. În cazul în care există toate tipurile de organizații menționate mai sus, un rol foarte important în coordonarea strategiei manageriale îl joacă problema obținerii în timp util a informațiilor de calitate.

Organizarea deservirii informaționale a influenței manageriale este una dintre cele mai dificile sarcini manageriale. În primul rând, structurile manageriale trebuie să fie conștiente de existența problemei. În al doilea rând, trebuie să aibă cunoștințe despre metodele de soluționare a acesteia. În al treilea rând, organele de conducere ar trebui să monitorizeze situația și schimbările care au loc.

Pentru cea mai eficientă monitorizare a excluziunii sociale, este recomandabil de a acționa conform următorului algoritm:

1. Identificarea situației actuale a excluziunii sociale
2. Compararea cu situația perfectă – în cazul dat absența excluziunii sociale.
3. Identificarea obstacolelor în calea atingerii situației ideale.
4. Elaborarea măsurilor manageriale.

Figura 6. Schema diminuării excluziunii sociale

Sursa: Elaborată de autor.

În prezent, autoritățile administrative doar cu propriile forțe nu pot rezolva problema diminuării excluziunii sociale, așadar diminuarea excluziunii sociale ar trebui să includă interacțiunea dintre administrația publică și toate organizațiile, de toate tipurile și formele de proprietate.

Ținând cont de specificul fiecăruia dintre tipurile de organizații de mai sus, este posibilă elaborarea unei strategii manageriale. Organizațiile comerciale pot fi cointerestate prin beneficii, extinderea domeniului lor de activitate, oferind chirie preferențială, credite, adică măsuri de încurajare indirectă și directă.

Mai precis, se vor putea analiza tipurile de interacțiune dintre administrația publică și alte organizații după ce vom identifica măsurile specifice necesare pentru diminuarea excluziunii sociale.

Necesitatea strategiei manageriale de diminuare a excluziunii sociale a persoanelor vârstnice se datorează tendințelor demografice emergente îmbătrânirii populației Republicii Moldova și necesității de a determina noi scopuri și obiective prioritare pentru stat și societate în raport cu persoanele vârstnice și întreaga societate. În acest scop de către autor a fost elaborată *Strategia managerială de diminuare a excluziunii sociale a persoanelor vârstnice* (Figura 7).

Strategia de diminuare a excluziunii sociale ar trebui să se bazeze pe următoarele principii:

1. Cooperarea între organizații de diferite tipuri pentru a obține un efect complex de diminuare a excluziunii sociale.

2. Crearea condițiilor pentru participarea activă a persoanelor vârstnice în societate.

3. Dezvoltarea competențelor profesionale a persoanelor vârstnice prin formarea continuă.

Au fost recomandate metodele de realizare a strategiei manageriale în aspectul îmbunătățirii a situației actuale având în vedere obstacole existente și metodele posibile de rectificare a acestora, inclusiv în domeniul sporirii mărimii medii a pensiei, asigurării procesului de recalificare profesională, accesului la asistența socială de calitate și conform necesității, promovării și asigurării îmbătrânirii în siguranță și demnitate.

Organizarea procesului de incluziune a persoanelor vârstnice în societate se efectuează prin:

1. Angajarea persoanelor vârstnice prin dezvoltarea antreprenoriatului, meșteșugăritului și altor structuri instituționale.

2. Promovarea proiectelor sociale specializate pentru antrenarea vârstnicilor în activitatea socioeconomică de către autoritățile publice.

3. Acordarea beneficiilor/înlesnirilor pentru organizațiile comerciale care angajează persoanele vârstnice.

4. Crearea unor condiții de muncă favorabile pentru persoanele vârstnice, prin regimul de lucru flexibil, adaptând natura muncii efectuate la condiții sănătoase și protejate de diferite riscuri profesionale.

5. Perfecționarea legislației muncii (Codul Muncii RM), armonizarea acesteia cu normele internaționale, inclusiv înlăturarea oricărei forme de discriminare a populației vârstnice.

6. Sesizarea prin mass-media privind promovarea vieții economice și sociale active a persoanelor vârstnice.

Figura 7. Strategia managerială de diminuare a excluziunii sociale a persoanelor vârstnice
Sursa: Elaborată de autor.

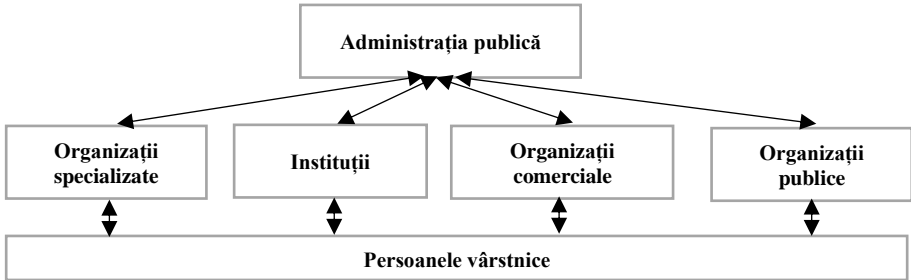
În urma realizării politicilor de diminuare a excluziunii sociale în domeniul economic efectul obținut va contribui la creșterea veniturilor și îmbunătățirea nivelului de trai al persoanelor vârstnice.

Relația perfectă dintre persoanele vârstnice și structurile administrative este prezentată în *Figura 8* reflectând interacțiunea dintre persoanele vârstnice și administrația publică.

Implementarea strategiei manageriale va contribui la depășirea excluziunii sociale a persoanelor vârstnice și va avea un impact pozitiv asupra societății.

În condițiile socioeconomice moderne, solicitarea persoanei pe piața muncii este determinată de nivelul educației sale, de capacitatea de a lua decizii rapid și eficient, de a se adapta cu ușurință la tehnologiile și condițiile de muncă în schimbare rapidă. Vârstnicii sunt

una dintre cele mai reprezentative pătri sociodemografice ale populației, al cărei statut social în țara noastră a suferit schimbări semnificative în ultimii ani.

Figura 8. Schema relațiilor între persoanele vârstnice și administrația publică

Sursa: Elaborată de autor.

Studiile și cercetările confirmă că educația poate fi un motor important al incluziunii sociale [8, p. 1].

Datorită faptului că în Republica Moldova persistă fenomenul îmbătrânirii populației, educația continuă a persoanelor vârstnice devine o necesitate. Situația actuală accentuează nevoia de a elabora și implementa abordări noi atât în activitatea social-pedagogică cu persoanele vârstnice, care le-ar permite să-și realizeze potențialul valoros, tendința de a depăși barierele singurătății, lipsa de comunicare, precum și în educația suplimentară pentru persoane de „vârsta a treia”.

Sarcina principală a educației persoanelor vârstnice este de a dezvolta aptitudini de participare activă și eficientă în toate domeniile vieții publice. Acest lucru se poate realiza prin satisfacerea nevoilor educaționale specifice ale persoanelor vârstnice, cum ar fi obținerea sau îmbunătățirea calității competențelor profesionale, menținerea sănătății, îmbunătățirea calității vieții de familie, participarea activă în toate domeniile vieții publice, petrecerea timpului liber, autodezvoltarea.

Există câștiguri potențiale foarte mari atunci când persoanele au acces la educație pe tot parcursul vieții și ajung la bătrânețe cu abilități utile; atunci când persoanele în vârstă nu sunt excluse odată ce ating vârsta de pensionare, dar rămân participanți activi în economie și societate; atunci când persoanele în vârstă devin motorul unei „economii de argint” în continuă creștere, care se dezvoltă în jurul necesităților și alegerilor acestora.

Conform datelor statistice pentru anul 2022 constatăm că vârstnicii ocupați în economia națională sunt repartizați după nivelurile de instruire a persoanelor vârstnice în felul următor: cea mai mare pondere revine nivelului profesional tehnic secundar (27,8%), urmată de profesional tehnic postsecundar nonterțiar (mediu de specialitate) (21,0%), liceal, mediu general (20,8%), superior (19,1%), gimnazial (11,2%).

Totodată, persoanele vârstnice nu sunt competitive pe piața forței de muncă. Fără a depune efortul întru îmbunătățirea situației pe piața forței de muncă și menținerea statutului ocupațional al pensionarului neschimbat, statul transferă de fapt responsabilitatea pentru protejarea statutului ocupațional al pensionarului pe angajator.

Măsurile întreprinse în Republica Moldova pentru a menține persoanele vârstnice pe piața forței de muncă nu au dus la diminuarea vulnerabilității vârstnicilor „care din cauza pensiilor mici sunt nevoiți să rămână activi pe piața forței de muncă, doar dacă există asemenea posibilitate” [5]. Însăși legislația Republicii Moldova, și anume Codul Muncii (art. 86 Concedierea) prevede „desfacerea din inițiativa angajatorului a contractului

individual de muncă pe durată nedeterminată ... se admite pentru ... y1) deținerea de către salariat a statutului de pensionar pentru limită de vârstă” [6]. Drept rezultat au fost constatate multiple cazuri de „discriminare a persoanelor care ajung la vârsta de pensionare prin eliberarea acestora din funcție, uneori fără avizare prealabilă și în pofida dorinței de a continua activitatea de muncă”. Persoanele vârstnice din orașe mici și sate au posibilități reduse de a rămâne încadrate în câmpul muncii. Situația socioeconomică precară din Republica Moldova nu contribuie la asigurarea unui acces larg a persoanelor vârstnice pe piața forței de muncă [5].

În cadrul cercetării a fost depistat că cea mai mare pondere în rândul persoanelor vârstnice angajate în câmpul muncii revine persoanelor vârstnice cu studii superioare și studii universitare nefinalizate (50,0% în ansamblu), apoi urmează cei cu studii de specialitate/colegiu (25,6%) și studiile secundar profesionale (14,6%). Respondenții cu studii primare și medii generale/liceale sunt în minoritate.

Facilitarea educației și recalificării adulților și crearea condițiilor de ocupare pe piața forței de muncă sunt importante pentru a stimula activitatea de muncă și după atingerea vârstei de pensionare. În acest sens, este necesar de a oferi persoanelor vârstnice posibilitatea de a utiliza servicii educaționale de înaltă calitate, care, la rândul lor, vor necesita un cadru legislativ adecvat, finanțare, organizare structurală și asigurarea accesibilității acestora.

Astfel, 73,4% dintre respondenții neîncadrați în câmpul muncii consideră că pentru continuarea activității de muncă este necesară recalificarea profesională.

În pofida faptului că un număr impunător de respondenți consideră necesară recalificarea profesională pentru a continua activitatea de muncă, nici un respondent nu s-a pronunțat pentru achitarea acesteia din cont propriu. Astfel, 98,6% din respondenți sunt de părere că cheltuielile pentru cursurile de recalificare pentru pensionarii neîncadrați în câmpul muncii ar trebui să fie acoperite din contul statului. Prin aceasta putem conchide că și la acest capitol este nevoie de asistență din partea statului. Majoritatea pensionarilor nu și pot permite nici satisfacerea celor mai elementare nevoi, nemaivorbind de cursuri de recalificare.

Cel mai mare interes ar reprezenta cursurile de *competențe informatice* (43%). Astăzi, majoritatea populației trebuie să posede competențe, cunoștințe și abilități, inclusiv competențe digitale la un nivel suficient, pentru a avea acces și a avansa pe piața muncii.

În realitățile actuale îmbătrânirea populației nu este doar un proces demografic cu consecințe economice, ci și un fenomen social complex care deschide noi oportunități în diverse domenii, inclusiv consumul, stilul de viață și calitatea vieții, educația, economia, activitatea socială și politică. Cu o politică de stat corectă, creșterea speranței de viață, ceea ce înseamnă o activitate economică mai lungă a oamenilor, poate deveni un stimulent suplimentar pentru creșterea economică.

Promovarea studiilor și recalificării adulților și crearea condițiilor pentru angajarea pe piața muncii este importantă pentru a încuraja continuarea muncii după vârsta de pensionare. Ansamblul de măsuri poate include acordarea de către stat a stimulentei fiscale și subvențiilor angajatorilor care angajează lucrători vârstnici, oferindu-le posibilitate de formare și recalificare, precum și crearea de către angajatori a programelor de lucru flexibile, inclusiv angajarea cu normă parțială. Toate aceste măsuri au în cele din urmă potențialul de a stimula productivitatea muncii, a cărei creștere asigură o sporire a ratelor de creștere economică, precum și depășirea excluziunii sociale în rândul persoanelor vârstnice.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

În literatura științifică de specialitate sunt prezente mai multe încercări de a sintetiza abordările existente ale conceptului dat, având o importanță destul de mare pentru o mai bună înțelegere a excluziunii sociale, precum și de a găsi mecanisme viabile care să permită monitorizarea acesteia. Cercetarea excluziunii sociale urmărește identificarea factorilor care pot determina creșterea incluziunii sociale. În acest context, un rol deosebit trebuie de atribuit studierii aspectelor teoretice și practice ale excluziunii sociale, evidențierii factorilor de impact asupra excluziunii sociale a persoanelor vârstnice din Republica Moldova și evaluarea acestora. În acest sens a fost precizată și completată noțiunea privind excluziunea socială.

Actualmente, relevanța studierii posibilităților de gestiune a proceselor excluziunii sociale a persoanelor vârstnice din Republica Moldova este limitată, la fel ca și aportul insuficient acordat de către autoritățile publice și mass-media, ceea ce confirmă actualitatea problemei. Persoanele vârstnice este una dintre cele mai vulnerabile categorii ale populației și cea mai numeroasă dintre cei vulnerabili. Severitatea situației economice este evidențiată de faptul că pensia medie în Republica Moldova este insuficientă și nu se asigură un standard stabilit la nivelul de 40% din salariu în conformitate cu recomandarea OIM. Efectul factorilor de excluziune socială este cel mai pronunțat în *domeniul economic*, aproape fiecare persoană vârstnică este supusă excluziunii sociale în domeniul economic. La fel se resimte insuficiența serviciilor medico-sociale.

Pentru diminuarea excluziunii sociale a persoanelor vârstnice este necesară strategia managerială eficientă, perfecționarea activității structurilor implicate în procesul managerial, dispunând de metode performante și instrumentarul necesar pentru detectarea acesteia, precum și procesul de monitorizare și evaluare a efectelor obținute din activitatea acestora.

În urma celor menționate s-a concluzionat:

1. Drept urmare a studierii cadrului teoretico-conceptual al fenomenului excluziunii sociale și a trăsăturilor sale distincte în Republica Moldova a fost determinat că definiția este incompletă, în acest context a fost dezvoltat, precizat și completat conceptul „excluziunii sociale”.

2. În scopul evaluării situației social-economice și evidențierii particularităților excluziunii sociale a persoanelor vârstnice au fost elaborate 2 anchete pentru 2 categorii de persoane vârstnice după principiul de antrenare în activitatea economică: activă și inactivă.

3. Pentru a determina impactul cantitativ a unui anumit factor asupra situației socioeconomice a persoanelor vârstnice a fost elaborat modelul econometric liniar, care reflectă interdependența tuturor factorilor de impact.

4. Analiza veniturilor mici și a nivelului de trai scăzut, precum și mărimea mică a pensiei, ca o sursă principală de venit, a permis de a concluziona că acestea sunt factorii specifici care nu permit persoanelor vârstnice de a-și asigura condițiile decente de viață.

5. Unele prevederi discriminatorii ce se conțin în legislația muncii (Codul Muncii RM) în vigoare nu permit persoanelor vârstnice de a desfășura activitatea de muncă în condiții egale cu angajați mai tineri și pot fi disponibilizate în orice moment.

6. În consecința dezvoltării tehnologiilor noi și informatizării a apărut necesitatea de formare și recalificare profesională a persoanelor vârstnice, asigurarea accesului la serviciile educaționale relevante.

7. Existența unui acces limitat la serviciile educaționale, medicale și sociale, în special în localitățile rurale, tipurile de servicii sociale și medicale slab diversificate și calitatea joasă a acestora contribuie la excluziunea socială a persoanelor vârstnice.

8. Interconexiunea slabă dintre structurile instituționale care se ocupă cu problemele persoanelor vârstnice, managementul social imperfect, ceea ce nu rezolvă în măsură deplină problemele excluziunii sociale ale persoanelor vârstnice, necesită perfecționarea esențială și implementarea unor modele și metode moderne în domeniu.

9. În societatea rămâne o percepere negativă a persoanelor vârstnice ca o povară pentru populația ocupată și tineret, ceea ce necesită schimbări în promovarea imaginii pozitive a acestei categorii.

10. A fost stabilit că pe fundalul importanței majore a problemelor persoanelor vârstnice, necesității prevenirii excluziunii sociale a acestora în cursul „Management în sfera socială” nu se conține instrumentarul necesar de soluționare a problemelor menționate.

În scopul soluționării problemelor evidențiate se recomandă următoarele:

Dezvoltarea conceptului „excluziunii sociale” prin suplinirea, precizarea și completarea definiției acesteia în expresie elaborată și propusă de către autor (Heghea E.):

„Excluziunea socială reprezintă un proces de formare a excluderii sociale ca urmare a acțiunii unui șir de factori externi și interni (lipsa mijloacelor bănești, refuzul de angajare a persoanelor în vârstă pre-pensionară și pensionară, reducerea oportunităților la educație, instruirea profesională, limitarea sau refuzarea accesului la asistență medicală și socială), manifestată prin ruperea legăturilor sociale, refuzul de a participa la diverse tipuri de interacțiuni sociale și de a folosi mecanismele de integrare socială, conducând la punctul său extrem la izolarea socială a individului”.

Se recomandă utilizarea modelului econometric liniar multifactorial pentru determinarea impactului cantitativ și calitativ al unui anumit factor asupra situației socioeconomice a persoanelor vârstnice pentru elaborarea politicilor sociale argumentate științific de diminuare a excluziunii sociale a persoanelor vârstnice.

Promovarea de către autoritățile publice centrale și locale a modelului Strategiei manageriale de diminuare a excluziunii sociale a persoanelor vârstnice, ținând cont de domeniile prioritare și metodele relevante de implementare a acesteia.

Sporirea rolului ANOFM în antrenarea persoanelor vârstnice pe piața muncii, crearea și dezvoltarea platformelor speciale destinate persoanelor vârstnice privind locurile de muncă vacante, cerințele față de acestea și cursuri de formare profesională / recalificare a acestora.

Stimularea prelungirii perioadei de muncă a lucrătorilor vârstnici prin învățarea pe tot parcursul vieții, crearea unor condiții de muncă favorabile pentru lucrătorii în vârstă, creșterea concediului, adaptând natura muncii efectuate la condiții care vor permite maximal de a păstra sănătatea lucrătorilor.

Perfecționarea cadrului de drept în domeniu (Codul Muncii al Republicii Moldova și alte acte normative ce au reglementări discriminatorii privind ocuparea și salarizarea persoanelor vârstnice) în vederea excluderii discriminării în funcție de vârstă.

Susținerea de către autoritățile publice centrale și locale prin intermediul mass-media a unei imagini pozitive a persoanelor vârstnice ca o resursă potențială de muncă în condițiile îmbătrânirii populației țării și să aibă un impact pozitiv asupra economiei în ansamblu.

Completarea cursului didactic „Management în sfera socială” cu un compartiment special dedicat instrumentarului de soluționare a problemelor persoanelor vârstnice în vederea diminuării excluziunii sociale a acestei categorii.

Antrenarea organizațiilor non-guvernamentale în comun cu autoritățile publice locale în soluționarea problemelor persoanelor vârstnice aflate în excluziune socială, inclusiv prin crearea unor platforme informaționale destinate necesităților persoanelor vârstnice și a unor localități cu infrastructură prietenoasă vârstnicilor.

Perfecționarea sistemului de educație continuă a persoanelor vârstnice, reieșind din necesitățile pieței muncii și posibilitățile de utilizare a acestor persoane în activități economice, ținând cont de starea sănătății fizice și psiho-emoționale a acestora, atragerea tehnologiilor informaționale și comunicaționale în instruirea persoanelor vârstnice.

Promovarea continuă a „Universității pentru vârsta a treia” (UV3) pentru învățarea pe tot parcursul vieții și încurajarea persoanelor în etate să îmbătrânească activ și sănătos.

Eficientizarea sistemului de protecție socială a persoanelor vârstnice prin intermediul dezvoltării sistemului de servicii sociale și medicale, cantinelor de ajutor social, magazinelor sociale, crearea diferitor cluburi având în vedere interesele și lărgirea posibilităților de comunicare a persoanelor vârstnice.

Dezvoltarea pe larg a Programului de Granturi mici privind susținerea și promovarea îmbătrânirii active la nivel național și local, în scopul integrării persoanelor vârstnice în viața economică, socială, culturală, sportivă etc.

BIBLIOGRAFIE

1. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL REPUBLICII MOLDOVA. *Pensionari, la 1 ianuarie pe Indicatori, Categoria pensiei și Ani* [citată 27.04.2023]. Disponibil: https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__09%20PRO/PRO010100.px/table/tableViewLayout1/?rxid=9a62a0d7-86c4-45da-b7e4-fecc26003802
2. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL REPUBLICII MOLDOVA. *Populația inactivă, de 15 ani și peste după categoria de inactivitate, pe grupe de vârstă, sexe și medii, 2019-2022* [citată 22.01.2023]. Disponibil: http://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__03%20FM__03%20MUN__MUN080/MUN180300.px/table/tableViewLayout1/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774
3. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL REPUBLICII MOLDOVA. *Vârștii în Republica Moldova în anul 2021*. 2022, 29 septembrie [citată 29.09.2022]. Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/varstnicii-in-republica-moldova-in-anul-2021-9578_59794.html
4. BUCIUCEANU-VRABIE, M. *Indicele îmbătrânirii active în Republica Moldova, 2020*. Ministerul Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova, Centrul Cercetării Demografice. Chișinău: INCE, 2021. 22 p. ISBN 978-9975-3486-2-1 (PDF) [citată 21.03.2023]. Disponibil: https://moldova.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/indicele_de_imbatranire_activa_0.pdf
5. BUCIUCEANU-VRABIE, M., GAGAUZ, O., SAVELIEVA, G. *Raportul de Evaluare a Planului de acțiuni privind implementarea principiului îmbătrânirii active 2018-2021*. Ministerul Muncii și Protecției Sociale, al Republicii Moldova [citată 09.03.2023]. Disponibil: <https://social.gov.md/wp-content/uploads/2022/03/Raportul-de-Evaluare-a-Planului-de-ac%C8%9Biuni-privind-implementarea-principiului-%C3%AEmb%C4%83tr%C3%A2nirii-active.pdf>
6. Codul muncii al Republicii Moldova: nr. 154 din 28.03.2003. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2003, nr. 159-162. art. 648 [citată 11.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=113032&lang=ro
7. EPURAN, M. *Metodologia cercetării activităților corporale*. București: Editura Fest, 2005 [citată 30.01.2023]. Disponibil: <https://pdfcoffee.com/ancheta-pdf-free.html>
8. EUROPEAN ASSOCIATION FOR THE EDUCATION OF ADULTS. *Older learners - learning later in life* [citată 27.02.2023]. Disponibil: https://eaea.org/wp-content/uploads/2018/01/2012_eaea_policy-paper_active-ageing-1.pdf
9. GAGAUZ, O., BUCIUCEANU-VRABIE, M., PAHOMII, I. et al. *Populația Republicii Moldova la 30 de ani de independență: provocări principale și politici necesare*. Institutul Național de Cercetări Economice, Centrul de Cercetări Demografice. Chișinău, 2021, 168 p. Disponibil: https://ince.md/uploads/files/1643955803_pop_30_de-ani_pt-diseminare-web.pdf
10. ONOFREI, A. *Vârștii, sărăcia și excludiunea socială*. 2012 [citată 18.01.2023]. Disponibil: https://repository.usmf.md/bitstream/20.500.12710/13958/1/VARSTNICII_SARACIA_S I_EXCLUZIUNEA_SOCIALA.pdf
11. POTOROACĂ, M. *Populația vârstnică în contextul constituirii clasei de mijloc din Republica Moldova*. In: MALCOCI, L., MOCANU, V. et al. *Evoluția clasei mijlocii în Republica Moldova: premise socioeconomice și politice*. Studiu sociologic. Partea II, 7 septembrie 2018. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM, 2019, pp.

- 182-199. ISBN 978-9975-3298-4-2 [citat 09.02.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Evolutia_clasei_mijlocii_partea_2_0.pdf
12. ROJCO, A., **HEGHEA, E.** Ensuring the sustainability of the pension system in the Republic of Moldova = Asigurarea sustenabilității funcționării sistemului de pensii din Republica Moldova. In: *Dezvoltarea economico-socială durabilă a euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere*: conferința științifico-internațională, ediția a 18-a, 28 octombrie 2022. România, Iași: Performantica, 2022, vol. 42, pp. 343-350. ISSN 2971-8740; ISSN-L 2971-8740 [citat 13.02.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/p-343-350_1.pdf
  13. ROJCO, A., **HEGHEA, E.** Nivelul și principalele profiluri ale sărăciei populației Republicii Moldova: măsurare și evaluare. In : *Experience. Knowledge. Contemporary Challenges „Back to the Future. Social - economic Challenges and Perspectives”* : international symposium, 8th edition, May 27th-28th, 2021. Artifex University of Bucharest. Bucharest, 2021, pp. 842-856. ISBN 978-606-8716-59-6. Disponibil: http://dspace.ince.md/jspui/bitstream/123456789/1428/1/Nivelul_si_principalele_profilur_i_ale_saraciei.pdf
  14. SALCUȚAN, L. Promovarea integrării sociale a persoanelor vârstnice prin intermediul serviciilor specializate. In: *Integrare prin cercetare și inovare. Științe sociale*, 9-10 noiembrie 2017, Chișinău. Chisinau, Republica Moldova: CEP USM, 2017, R, SS, pp. 384-387. https://ibn.idsi.md/ro/author_articles/34627
  15. SIMION, L. *Excluziunea socială a persoanelor vârstnice*. Consiliul Național al Organizațiilor de Pensionari și al Persoanelor Vârstnice. Martie, 2022, România. Disponibil: https://cnpv.ro/wp-content/uploads/2022/05/Excluziunea_sociala_a_persoanelor_varstnice.pdf
  16. UNITED NATIONS. *Approaches to Measuring Social Exclusion*. Geneva, 2022. Disponibil: <https://unece.org/sites/default/files/2022-05/ECECESSTAT20221.pdf>
  17. VREMIȘ, M., TOARTĂ, V., ROJCO, A., CHEIANU-ANDREI, D. *Abordări ale excluziunii sociale în Republica Moldova. Aspecte metodologice și analitice*. Chișinău, 2010. 322 p. https://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Excluziune_soc/Excluziune_soc_ROM.pdf
  18. WALSH K, SCHARF T, KEATING. *L'exclusion sociale des personnes âgées: un examen de la portée et un cadre conceptuel European*. Journal of Aging. 2016, vol. 24, no. 1: 1-11. Disponibil: <https://www.mcmasterveillissementoptimal.org/article-integral/es/exclusion-sociale-peut-devenir-une-spirale-descendante-pour-les-personnes-agees-2839>
  19. МАЛЛАЕВА, М., Хаджалов, Х. Методические подходы к определению объектов социальной защиты населения В: *Вестник Дагестанского государственного университета*. 2011, Вып. 5, с. 21–25. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/metodicheskie-podhody-k-opredeleniyu-obektov-sotsialnoy-zaschity-naseleniya>
  20. МАЛЬЦЕВА, Е. *Социально уязвимые категории населения на рынке труда и организация их социальной защиты*. Диссертация канд. экон. Наук. Москва, 2001.
  21. ТИХОНОВА, Н. Феномен социальной эксклюзии в условиях России. В: *Мир России*. 2003, № 1, с. 36-84 [citat 28.06.2023]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/fenomen-sotsialnoy-eksklyuzii-v-usloviyah-rossii>

LISTA LUCRĂRILOR PUBLICATE LA TEMA TEZEI

1. Monografiile (recomandate spre editare de consiliul științific/senatul organizației din domeniile cercetării și inovării)

1.2. monografiile colective

1. ROJCO, Anatolii, **HEGHEA, Ecaterina**. *Evoluția sistemului de pensii din Republica Moldova: inovații legislative și normative: Studiu analitic*; Institutul Național de Cercetări Economice. – Chișinău : INCE, 2022. – 88 p., 3,1 c.a. ISBN 978-9975-3530-2-1, ISBN 978-9975-3530-6-9 (PDF). DOI: <https://doi.org/10.36004/nier.2022.978-9975-3530-6-9>. Disponibil: http://dspace.ince.md/jspui/bitstream/123456789/1605/1/Evoluția_sistemului_de_pensii_din_Republica_Moldova.pdf

2. Articole în reviste științifice

2.2. în reviste din străinătate recunoscute

2. **HEGHEA, Ecaterina**. *The impact of education on the reduction of the social exclusion of elderly persons from the labor market*. In: Euromentor Journal – Studies about education. 2022, Volume XIII, No. 4/December 2022, pp. 79-90, 0,73 c.a. ISSN 2068-780X. BDI: EBSCO, PROQUEST, INDEX COPERNICUS, CEEOL (recunoscute CNCS) și CEDEFOP, Ulrich's Periodicals Directory. Disponibil: https://euromentor.ucdc.ro/EUROMENTOR_DECEMBER_2022.pdf
3. **HEGHEA, Ecaterina**. *Identificarea principalelor probleme și factori care duc la excluziunea socială a persoanelor vârstnice inactive din Republica Moldova: sinteza rezultatelor sondajului*. In: EcoSoEn, 2020, nr. 3-4, pp. 218-227, 0,84 c.a. ISSN 2587-344X. Categoria B. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/118125
4. **HEGHEA, Ecaterina**. *Social exclusion of the elderly people from the labor market of the Republic of Moldova: summary of survey results*. In: Journal of Research on Trade, Management and Economic Development, 2020, nr. 1(13), pp. 113-128, 1,28 c.a. ISSN 2345-1424. Categoria B. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/106855

3. Articole în lucrările conferințelor și altor manifestări științifice

3.1. în lucrările conferințelor științifice internaționale (peste hotare)

5. **HEGHEA, Ecaterina**. *Evaluate the standard of living of elderly people in the Republic of Moldova with focus on the employed pensioners*. In: Dezvoltarea economico-socială durabilă a euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere, 9 noiembrie 2018, Iași, România. Iași, România: Performantica, 2018, Vol.33, pp. 45-49, 0,4 c.a. ISBN 978-606-685-616-4. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/45-49_27.pdf
6. ROJCO, Anatolii; **HEGHEA, Ecaterina**. *Asigurarea sustenabilității funcționării sistemului de pensii din Republica Moldova*. In: Dezvoltarea economico-socială durabilă a euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere. Vol.42, 28 octombrie 2022, Iași, România. Iași, România: Performantica, 2022, pp. 343-350. 0,74 c.a. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/170385
7. ROJCO, Anatolii, **HEGHEA, Ecaterina**. *Evaluarea principalilor indicatori de funcționare a sistemului de pensii din Republica Moldova*. In: International Symposium Experience. Knowledge. Contemporary Challenges „Opportunities for changing the Economic Social Realities of the World”; 10th Edition, May 26th-27th, 2022. București: Editura „ARTIFEX”, 2022, 598 p., pp. 459-475, 0,76 c.a. ISBN 978 – 606 – 8716 – 66 – 4. Disponibil:

http://dspace.ince.md/xmlui/bitstream/handle/123456789/1656/Evaluarea_principalilor_indicatori.pdf?sequence=1&isAllowed=y

3.2. în lucrările conferințelor științifice internaționale (Republica Moldova)

8. **GARABAJII (HEGHEA), Ecaterina.** *Evaluarea experienței ONG-urilor din țările UE în vederea diminuării excluziunii sociale.* In: Conferința Internațională Științifico-Practică, ediția a X-a Creșterea economică în condițiile globalizării: 15-16 octombrie 2015, vol.2, p.224-228, 0,6 c.a. ISBN 978-9975-4185-2-2 Disponibil: http://dspace.ince.md/jspui/bitstream/123456789/1762/1/2015_Vol_II_CRESTEREA_ECONOMICA.pdf
9. **GARABAJII (HEGHEA), Ecaterina.** *Vulnerabilitatea la excluziune socială a persoanelor vârstnice din Republica Moldova.* In: Aspecte ale dezvoltării potențialului economico-managerial în contextul asigurării securității naționale : materialele conferinței științifice internaționale dedicate aniversării a 20 de ani ai învățământului economic la USARB, 6-7 iulie 2015, Bălți. Bălți, 2015, secț. 4-6, pp. 257-263, 0,3 c.a. ISBN 978-9975-132-35-0. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Inv_economic_sectiunea4-6_2015.pdf
10. **HEGHEA, Ecaterina.** *Tendențele de participare a lucrătorilor vârstnici pe piața muncii Republicii Moldova.* In: *Creșterea economică în condițiile globalizării: : modele de dezvoltare durabilă*, 12-13 octombrie 2017, Chișinău. Moldova: Complexul Editorial INCE, 2017, Ediția 12, Vol.2, pp. 270-273, 0,5 c.a. ISBN 978-9975-3171-2-2. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Conferinta-2017-volume_II_INCE.pdf
11. **HEGHEA, Ecaterina.** *Evaluarea experienței mondiale de ocupare a persoanelor vârstnice pe piața muncii și oportunitatea de utilizare a acestora în Republica Moldova.* In: *Creșterea economică în condițiile globalizării*, Ed. 16, 12-13 octombrie 2022, Chișinău. Chisinau, Moldova: INCE, 2022, Ediția 16, Vol.2, pp. 544-558, 1,1 c.a. ISBN 978-9975-3583-9-2. DOI: 10.36004/nier.cecg.IV.2022.16.28. Disponibil: http://dspace.ince.md/jspui/bitstream/123456789/1689/1/Evaluarea_experientei_mondiale_de_ocupare%20a_persoanelor.pdf

ADNOTARE

HEGHEA Ecaterina: „Politici manageriale de diminuare a excluziunii sociale a persoanelor vârstnice”, teza de doctor în economie, program de doctorat: 521.03. Economie și management în domeniul de activitate, Chișinău, 2023

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 176 de titluri, 7 anexe, 141 de pagini text de bază, 21 de tabele și 42 de figuri. Rezultatele cercetărilor sunt reflectate în 11 publicații științifice.

Cuvinte-cheie: activitatea economică, diminuarea excluziunii sociale, educația continuă, îmbătrânirea activă, metodologia de cercetare, metode de cercetare, pensie, persoanele vârstnice, politici manageriale, serviciile medicale și sociale, strategia managerială.

Domeniul de studiu: managementul diminuării excluziunii sociale a persoanelor vârstnice.

Scopul lucrării constă în cercetarea multidimensională a noțiunii de excluziune socială a persoanelor vârstnice și dezvoltarea acestui concept în urma analizei teoriilor existente și a situației reale în domeniul dat, fundamentarea unui concept de strategie managerială care ar permite diminuarea excluziunii sociale și elaborarea recomandărilor de îmbunătățire a politicilor manageriale în domeniu.

Obiectivele cercetării: identificarea conceptelor teoretice asociate fenomenului excluziunii sociale, formularea noțiunii optime și definirea conceptului de excluziune socială, având în vedere specificul situației social-economice din Republica Moldova; evaluarea situației social-economice a persoanelor vârstnice din Republica Moldova; elaborarea mecanismului de evidențiere a riscurilor excluziunii sociale a persoanelor vârstnice; evidențierea trăsăturilor specifice situației persoanelor vârstnice, care contribuie la excluziunea socială a acestora; evaluarea factorilor de impact asupra excluziunii sociale a persoanelor vârstnice în baza unui model econometric; argumentarea modelului și strategiei manageriale de diminuare a excluziunii sociale; elaborarea recomandărilor de politici manageriale de diminuare a excluziunii sociale.

Noutatea și originalitatea științifică: dezvoltarea și fundamentarea științifică de către autor a noțiunii de excluziune socială a persoanelor vârstnice; elaborarea instrumentarului de analiză a fenomenului excluziunii sociale, în special a modelului econometric care permite de a urmări efectele politicilor asupra fenomenului în cauză; elaborarea conceptului de strategie managerială privind diminuarea excluziunii sociale a persoanelor vârstnice; determinarea unui sistem de factori care stabilește excluziunea socială a persoanelor vârstnice, în baza unei cercetări empirice (investigației prin anchetă); elaborarea recomandărilor care ar contribui la diminuarea excluziunii sociale a persoanelor vârstnice în Republica Moldova.

Principalele rezultate științifice obținute: a fost argumentat și elaborat conceptul extins al excluziunii sociale a persoanelor vârstnice; au fost identificate particularitățile excluziunii sociale a persoanelor vârstnice din Republica Moldova; au fost identificați factorii și subliniat impactul factorilor medico-sociali, psihologici, economici, legislativi, educaționali, familiali asupra excluziunii sociale a persoanelor vârstnice; a fost elaborat modelul-tip managerial de politici în vederea diminuării excluziunii sociale a persoanelor vârstnice; au fost elaborate recomandări de politici manageriale de diminuare a excluziunii sociale a persoanelor vârstnice.

Semnificația teoretică a rezultatelor cercetării constă în aprofundarea și extinderea posibilităților științifice de cercetare a specificului situației social-economice a persoanelor vârstnice, ceea ce permite de a studia particularitățile excluziunii sociale a persoanelor vârstnice, precum și dezvoltarea conceptului extins al excluziunii sociale. Rezultatele lucrării pot deveni suport pentru studierea ulterioară a problemelor de interacțiune a persoanelor vârstnice cu ceilalți membri ai societății, precum și pot fi utile în realizarea diferitor programe de stat privind diminuarea excluziunii sociale a acestei categorii de populație, prin angajarea în câmpul muncii a persoanelor și educația continuă a acestora.

Semnificația practică constă în elaborarea mecanismului de analiză a excluziunii sociale a persoanelor vârstnice utilizând metoda matematico-statistică și 2 chestionare pentru 2 categorii ale persoanelor vârstnice în funcție de participarea în activitatea economică și a strategiei manageriale de diminuare a excluziunii sociale a persoanelor vârstnice. Rezultatele obținute pot fi utilizate ca

аргументация научная в разработке программ специализированных для уменьшения социальной исключенности и увеличения включенности людей, как и могут служить поддержкой учебной для совершенствования и завершения курса Management в социальной сфере.

Внедрение результатов научных. Результаты исследования были представлены в рамках круглых столов, семинаров, как и опубликованы в материалах конференций и симпозиумов международных, а также национальных с участием международной и национальной, в журналах рецензированных; с-ау отразились в получении Бюро отличия от Правительства и Бюро Федерации Мировой от Научных. Исследование было выполнено в рамках Проекта научного для периода 2020-2023, код 20.80009.0807.29 Проект Программы от Стат „Совершенствование механизмов от применения от инструментов инновационных ориентированных на увеличение устойчивости от благополучия населения Республики Молдова”, как и в проектах предыдущих. Внедрение результатов научных является подтверждено от сертификатами от внедрения.

АННОТАЦИЯ

ХЕГЯ Екатерина: «Управленческая политика от снижению социального исключения пожилых людей», докторская диссертация от экономике, докторская программа: 521.03. Экономика и менеджмент в сфере деятельности. Кишинев, 2023 г.

Структура диссертации: введение, три главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 176 наименований, 7 приложений, 141 страница основного текста, 21 таблица и 42 рисунка. Результаты исследований отражены в 11 научных публикациях.

Ключевые слова: экономическая деятельность, снижение социального исключения, непрерывное образование, активное старение, методология исследования, методы исследования, пенсия, пожилые люди, управленческая политика, медицинские и социальные услуги, управленческая стратегия.

Область исследования: управление снижением социального исключения пожилых людей.

Цель исследования состоит в многоаспектном исследовании понятия социального исключения пожилых людей и разработке этой концепции на основе анализа существующих теорий и реальной ситуации в данной сфере, обосновании концепции управленческой стратегии, позволяющей снизить социальное исключение и разработке рекомендаций по совершенствованию управленческой политики в сфере.

Задачи исследования: идентификация теоретических концепций, связанных с явлением социального исключения, формулировка оптимального понятия и определение понятия социального исключения с учетом специфики социально-экономической ситуации в Республике Молдова; оценка социально-экономического положения пожилых людей в Республике Молдова; разработка механизма выявления рисков социального исключения пожилых людей; выявление особенностей, характерных для положения пожилых людей, которые способствуют их социальному исключению; оценка факторов воздействия на социальное исключение пожилых людей на основе эконометрической модели; обоснование модели и управленческой стратегии по снижению социального исключения; разработка рекомендаций по управленческой политике по снижению социального исключения.

Научная новизна и оригинальность: авторская разработка и научное обоснование понятия социального исключения пожилых людей; разработка инструментария анализа феномена социального исключения, в особенности эконометрической модели, позволяющей отслеживать влияние политики на рассматриваемое явление; разработка концепции управленческой стратегии по снижению социального исключения пожилых людей; определение системы факторов, обуславливающих социальное исключение пожилых людей, на основе эмпирического исследования (опроса); разработка рекомендаций, которые будут способствовать снижению социального исключения пожилых людей в Республике Молдова.

Основные полученные научные результаты: аргументирована и развита расширенная концепция социального исключения пожилых людей; выявлены особенности социального

исключения пожилых людей в Республике Молдова; выявлены факторы и выделено влияние медико-социальных, психологических, экономических, законодательных, образовательных, семейных факторов на социальное исключение пожилых людей; разработана типовая модель управленческой политики с целью снижения социального исключения пожилых людей; разработаны рекомендации управленческой политики по снижению социального исключения пожилых людей.

Теоретическая значимость результатов исследования заключается в углублении и расширении возможностей научного исследования специфики социально-экономического положения пожилых людей, что позволяет изучить особенности социального исключения пожилых людей, а также в разработке расширенной концепции социального исключения. Результаты работы могут стать опорой для дальнейшего изучения проблем взаимодействия пожилых людей с другими членами общества, а также могут быть полезны при реализации различных государственных программ по снижению социального исключения данной категории населения, путем трудоустройства людей и их непрерывного образования.

Практическая значимость заключается в разработке механизма анализа социального исключения пожилых людей с использованием математико-статистического метода и 2-х опросников для 2-х категорий пожилых людей в зависимости от участия в экономической деятельности и управленческой стратегии по снижению социального исключения пожилых людей. Полученные результаты могут быть использованы как научный аргумент для разработки специализированных программ по снижению социального исключения и повышению включенности пожилых людей, а также послужить дидактической поддержкой для совершенствования и дополнения курса «Менеджмент в социальной сфере».

Внедрение научных результатов. Результаты исследований были представлены на круглых столах, семинарах, а также опубликованы в материалах международных и национальных конференций и симпозиумов с международным и национальным участием, рецензируемых журналах; отражены в получении стипендии Правительства и стипендии Всемирной федерации ученых. Исследование выполнено в рамках Научного проекта на период 2020-2023 гг., код 20.80009.0807.29 Проект государственной программы «Совершенствование механизмов применения инновационных инструментов, направленных на устойчивый рост благосостояния населения Республики Молдова», а также в рамках предыдущих проектах. Применение научных результатов подтверждается актами о внедрении.

ANNOTATION

HEGHEA Ecaterina: "Managerial policies of reduction of the social exclusion of the elderly people", PhD thesis in economics, PhD program: 521.03. Economics and management in the field of activity, Chisinau, 2023

Structure of the thesis: introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 176 titles, 7 annexes, 141 pages of basic text, 21 tables and 42 figures. Research results are reflected in 11 scientific publications.

Keywords: economic activity, reducing social exclusion, continuing education, active aging, research methodology, research methods, pension, elderly people, managerial policies, medical and social services, managerial strategy.

Field of study: management of reduction of the social exclusion of the elderly people.

The purpose of the research consists in the multidimensional research of the notion of social exclusion of elderly people and the development of this concept following the analysis of existing theories and the real situation in the given field, the foundation of a managerial strategy concept that would allow the reduction of social exclusion and the development of recommendations for improving managerial policies in the field.

Research objectives: identification of the theoretical concepts associated with the phenomenon of social exclusion, the formulation of the optimal notion and the definition of the concept of social

exclusion, considering the specifics of the social-economic situation in the Republic of Moldova; assessment of the social-economic situation of the elderly people in the Republic of Moldova; developing the mechanism for highlighting the risks of social exclusion of the elderly people; highlighting the features specific to the situation of the elderly people, which contribute to their social exclusion; evaluation of the impact factors on the social exclusion of the elderly people based on an econometric model; arguing the model and managerial strategy for reducing social exclusion; elaboration of managerial policy recommendations to reduce social exclusion.

Scientific novelty and originality: development and scientific substantiation by the author of the notion of social exclusion of elderly people; the development of tools for analyzing the phenomenon of social exclusion, especially the econometric model that allows to track the effects of policies on the phenomenon in question; elaboration of the concept of managerial strategy regarding the reduction of social exclusion of the elderly people; determining a system of factors that establishes the social exclusion of the elderly people, based on empirical research (survey investigation); developing recommendations that would contribute to reducing the social exclusion of the elderly people in the Republic of Moldova.

The main scientific results obtained: the particularities of the social exclusion of the elderly people in the Republic of Moldova were identified; the impact of economic, legislative, educational factors on the social exclusion of the elderly people was highlighted; the impact factors on the social exclusion of the elderly people were identified; managerial policy recommendations for reducing the social exclusion of the elderly people were elaborated.

The theoretical significance of the research results consists in deepening and expanding the scientific research possibilities of the specific socio-economic situation of the elderly people, which allows to study the particularities of the social exclusion of the elderly people, as well as the development of the extended concept of social exclusion. The results of the research can become support for the further study of the problems of interaction of the elderly people with other members of society, as well as they can be useful in the realization of various state programs regarding the reduction of social exclusion of this population category, by employing people in the labor field and their continuing education.

The practical significance consists in the development of the mechanism for analyzing the social exclusion of the elderly people using the mathematical-statistical method and 2 questionnaires for 2 categories of the elderly people depending on the participation in the economic activity and the managerial strategy to reduce the social exclusion of the elderly people. The obtained results can be used as a scientific argument for the development of specialized programs to reduce social exclusion and increase the inclusion of the elderly people, as well as serve as didactic support for improving and completing the course Management in the social sphere.

Implementation of scientific results. The research results were presented in round tables, workshops, as well as published in the materials of international conferences and symposia, of national ones with international and national participation, in peer-reviewed journals; were reflected in holding the Government Excellence Scholarship and the World Federation of Scientists Scholarship. The research was carried out as part of the Scientific Project for the period 2020-2023, code 20.80009.0807.29 State Program Project "Improving the mechanisms for applying innovative tools aimed at increasing sustainable welfare of the population of the Republic of Moldova" as well as in previous projects. The implementation of scientific results is confirmed by implementation certificates.

HEGHEA ECATERINA

**POLITICI MANAGERIALE DE DIMINUARE A
EXCLUZIUNII SOCIALE A PERSOANELOR VÂRSTNICE**

**SPECIALITATEA 521.03 – ECONOMIE ȘI MANAGEMENT ÎN
DOMENIUL DE ACTIVITATE**

Rezumatul tezei de doctor în științe economice

Aprobat spre tipar: 25 aprilie, 2024
Hârtie ofset. Tipar ofset
Coli de tipar: 2,0

Formatul hârtiei 60x84 1/16
Tiraj 30 exemplare

Rezumatul a fost tipărit la Serviciul Editorial-Poligrafic al
Institutului Național de Cercetări Economice, ASEM
Adresa: Strada Ion Creangă 45, MD-2064, Chișinău